IOAN SLAVICI

PRIMELE SI ULTIMELE

Coperta de DAN STANCIU
Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
Slavici, Ioan
Primele fi ultimele / Ioan Slavici. — București:
Curtea Veche Publishing, 2000
320 p.; 20 cm
ISBN 973-3120-l5-221.135.1-32
© Curtea Veche Publishing 2000, pentru prezenta ediție ISBN 73-8120-l5-2

Notă asupra ediției

Fiecare manual școlar a insistat asupra imaginii scriitorilor noștri clasici. Și fiecare manual a izolat anumite opere, anumite pagini, anumite fraze care să favorizeze articularea unei anumite pedagogii.

în fond, nimic rău în insistența cu care profesorii, educatorii, unii istorici se opresc doar asupra unor imagini. Selecția favorizează, în multe cazuri, proiectul educativ, analizele aprofundate, dialogul eficient cu marele scriitor. Și în cazul lui Eminescu, în cazul lui Creangă sau Caragiale, selecția se lega de o anume ofertă a operei. Restul rămînea a fi discutat de către inițiați. Doar în anumite momente convulsive ale dezunirii culturii, doar în timpurile rele ale vieții politice românești, din Eminescu erau selectate paginile doctrinare, din Creangă, povestirile licențioase. Toată lumea știa de existența lor, chiar dacă, dintr-un motiv sau altul, nu le citise cu atenție. Și Eminescu și Creangă sînt autori egali cu ei înșiși. Scrisul lor e, întrucîtva, previzibil, viața lor e aproape lineară.

Cu Slavici lucrurile stau altfel. El este un autor foarte harnic. E și autor de pagini comandate, și prozator de geniu, dar și scriitor mediocru sau submediocru. E un bun executant, e capabil să execute la comandă articole de jurnal, monografii, pagini omagiale sau comemorative. În urma celor de geniu, e un spirit programatic care reia, rescrie, reține pentru uzul public ceea ce Eminescu sau Caragiale schițaseră.

Dacă uităm anumite pagini ale lui Slavici, nici măcar nu-i foarte rău. Din abundenta sa operă, atît de inegală, e bine să selectăm doar textele memorabile.

Așa că cititorul lui Slavici era pregătit, în fiecare moment, să abandoneze pe acel Slavici inconfort abil, imprevizibil, ieșit din obișnuințele sale. «Soll și Haben» Chestiunea ovreiască în România e unul dintre acele texte pe care toți au considerat necesar să-l părăsească cu grăbire. Ieșea din Imaginea noastră confortabilă despre Slavici — despre acel Slavici al înțelegerii, al iubirii, al deplinului respect pentru aproapele tău. Slavici e un scriitor mai coerent, mai plauzibil, mai articulat fără această broșură intruvabilă azi. Probabil că Slavici a fost, chiar el, jenat de broșura compusă în 1878. Sau n-a considerat-o vreodată între textele sale de referință. A fost abandonată de critici, de istoricii literari. Nu numai întregul lui Slavici e falsificat, ci și febra, pulsul unui moment istoric. Retipărirea broșurii devine, azi, obligatorie. O redăm circuitului public, în transcrierea (în editarea) profesorului Ionel Funeriu.

O retipărire care trebuia să-l implice pe celălalt Slavici, filosemitul. Așa că era important să ne amintim și de celălalt Slavici, așezat de partea cealaltă — de filosemitul Slavici, de admiratorul Internaționalei, atît de bine exprimat de închisorile mele.

Cornel Ungureanu

SOLL si HABEN

De cînd statul român s-a pus în rîndul țărilor civilizate și a crezut de cuviință a-și da o organizație potrivită cu cele mai liberale vederi politice, mereu se ivește în viața publică din Europa o chestiune care pune lumea într-o mișcare mai mult ori mai puțin jignitoare.

În vreme ce statul român se organizează pe temelia celor mai egalitare vederi, trăiește pe pămîntul românesc un mare număr de oameni, cărora li se tăgăduiesc nu numai drepturile politice, ci totodată și cele mai de căpetenie drepturi civile.

E deci în viața României o contrazicere, care supără chiar și pe cel mai nepărtinitor om și pentru aceea era un lucru foarte firesc ca întreaga Europă nepreocupată să ceară înlăturarea acestei contraziceri.

Constituția, ce și-a dat statul român la anul 1866, dă ovreilor dreptul de a cere, ca o consecință neapărată, să li se acorde toate drepturile de care se bucură alți oameni pe pămîntul românesc.

Fără îndoială, românilor nu li se putea tăgădui dreptul de a face în țara lor ceea ce cred de cuviință și de a se apăra cu arme legislative contra unui element primejdios: un popor însă, care se crede vrednic de o organizație, precum este a României, se dezminte însuși, cînd zice că ovreii sînt pentru dinsul o primejdie.

Adevărul e că organizația statului român este dovadă despre desăvîrșita lipsă de bun simț politic a românilor și că în stadiul de dezvoltare economică și morală, în care se afla și se mai află încă, România nu poate să acorde ovreilor chiar nici drepturile pe care le-a acordat, fără a pune în primejdie viitorul societății române.

Acesta e însă un adevăr, pe care chiar mulți dintre bărbații politici ai României îl pun la îndoială și de care Europa nu e datoare a ține seamă. În lupta noastră cu ovreii, noi trecem drept un popor intolerant și asupritor, iară ovreii trec drept niște oameni asupriți și vrednici de ajutorul binevoitor al popoarelor civilizate.

Cîtă vreme România stetea la adăpostul drepturilor sale firești, aceste popoare se mărgineau a-i face propuneri ori a o ruga în numele principiilor umanitare să facă pe ovrei părtași de drepturile comune tuturor celorlalți locuitori de pe pămîntul românesc. Îndată însă ce statul român ajunse a fi silit să ceară recunoașterea unui nou drept de la aceste popoare, ele îi răspunseră: ți-l recunoaștem, dacă și tu vei recunoaște drepturile pe care, în virtutea constituției tale, ovreii ar trebui să le aibă.

Tocmai atunci cînd românii sînt mai strîmtorați, ovreii grăbesc să le mai facă o greutate.

Tocmai atunci cînd recunosc că statul român e vrednic de independență, puterile europene îi pun o condiție care e negațiunea independenței.

Formularea chestiunei e deci mai mult ori mai puțin nelămurită, deoarece nu se poate prevedea care ar tTebui să fie poziția internațională a României, dacă ea, jignită de inoportunitatea ovreilor, ar crede de cuviință a nu primi condițiunea congresului.

Dar, trecînd cu vederea toate aceste, punerile la cale ale congresului sînt un lucru săvîrșit, de care trebuie să ținem seamă și față cu care trebuie să luăm o hotărîre: chestiunea ovreilor cere să fie rezolvată.

Tocmai acum însă nimeni nu cutează a o atinge, nimeni nu-și dă silință a lămuri pe cetățenii români asupra ei.

Ce-i drept, D-l C. A. Rosetti, ministrul de interne și unul dintre căpeteniile partidului guvernamental, după cum ne spune un ziar îndeobște bine informat, a declarat unei deputațiuni de ovrei că D-sa de mult stăruiește să ajungă la egala îndreptățire a ovreilor, că încă în sesiunea viitoare va prezenta Camerei un proiect de lege prin care ovreilor, chiar și celor streini, li se vor acorda toate drepturile civile și că, în cele din urmă, se va convoca o constituantă, care să le acorde și drepturile politice.

Toate aceste sînt bune și frumoase; deloc nu ne îndoim că un om atît de liberal ca D-l C. A. Rosetti e gata să acorde toate drepturile tuturor oamenilor: dar aceasta nu ne lămurește deloc asupra chestiunei.

Dar înainte de a lua vreo hotărîre, trebuie să ne lămurim despre starea de lucruri față cu care ne aflăm, să adunăm argumentele pentru și contra propunerei ce ni s-a făcut și cu deosebire să ne dăm seamă despre consecințele ce hotărărea noastră va trebui să aibă.

E vorba de un lucru care intră adine în viață și privește pe toți cetățenii români, un lucru care poate că nici nu va putea să fie hotărit numai de către corpurile legiuitoare și pentru aceea, înainte de a voi să ne hotărîm, trebuie să pregătim lumea pentru hotărîrea ce credem că este bine să luăm.

Chestiunea ovreilor nu e chestiune de partid. În toate partidele din România sînt oameni care susțin pe ovrei și sînt care îi combat. Și tocmai acesta e răul ce trebuie înlăturat. Țara se află față cu porunca de a rezolva chestiunea ovreilor într-un fel de zăpăceală, din care nu poate rezulta decît o turburare. Ori corpurile legiuitoare vor face țării nepregătite o surprindere, ori țara le va face lor una. Tăcerea, ce cu toții păstrează asupra chestiunei, e cea mai primejdioasă agitațiune.

Și totuși, atitudinea rezervată are motive ce se pot justifica. Unii tac din considerație pentru partidul din care fac parte; alții nu mai au credință în izbutirea ideilor lor; iarăși alții așteaptă un moment oportun și cei mai mulți, țiind seamă de împregiurările în care ne aflăm, se tem ca nu cumva să compromită cauza pentru care se luptă.

Justificînd tăcerea aceasta, am chibzuit că va fi bine să vorbească un om, care nu face parte din nici un partid, nu poate compromite nici o cauză, nu poate atinge chiar nici buna reputație a țării, fiindcă nu e nici fiu, nici cetățean al ei, dar cu toate aceste un om, care poate să zică — „noi", cînd vorbește despre români.

N-am să desfășor o comoară de gîndiri mărețe; n-am să fac apel la încrederea oamenilor de bine; n-am să vorbesc în numele nimănui; n-am să mă razăm pe autorități: sînt un om cu totul singuratec, fără drepturi, fără de datorii și fără de legături în această țară și am să pun în vederea tuturora lucruri îndeobște cunoscute și să desfășor, ca ivite din senin, parte rezultatele cugetării melc și parte ceea ce am auzit de la alți oameni cu minte.

Și munca îmi va fi răsplătită, dacă voi fi produs în sufletele cetitorilor impresia că, numai îngrijat fiind de viitorul poporului românesc, m-am hotărît să-i pun în vedere cugetările cuprinse în această carte.

SOLL

I

Înainte de a cerceta dacă e bine ca statul român să recunoască pe ovrei de membri ai săi, poporul român trebuie să-și lămurească poziția etnică față cu dînș ii.

Vorba e dacă ne aflăm față cu niște oameni ori față cu o parte dintr-un popor.

Părerea răspîndită în lumea civilizată e că ovreii nu sînt popor. Din întîmplare însă una din cele mai puțin lămurite idei e, în țările luminilor, tocmai ideea naționalității. Francejii, uniți cu toții într-un stat, erau de părere că o națiune sînt oamenii întruniți într-un stat și astfel au aruncat în lume ideea naționalității politice, în virtutea căreia există deocamdată patru națiuni române, una în România, alta în Transilvania, a treia în Ungaria și a patra în Bucovina. Germanii, răspîndiți prin o mulțime de țări și țărișoare, erau de părere că o națiune sînt oamenii care se simt a fi o națiune. În virtutea acestei idei, românii din Ardeal nu sînt decît niște răi ungureni, care nu vor a se simți ca făcînd parte din națiunea ungară, ce cuprinde toți oamenii întruniți în statul Ungariei.

Negreșit, în virtutea acestor idei, ovreii nu sînt popor, deoarece nici nu au vrun stat al lor, nici nu par a se simți ca un popor.

Aceste idei sînt însă concepute în pripă.

Chiar bunul simț firesc ne face să înțelegem că nu românii din România îndeosebi, ci toți românii, cîți se află pe fața pămîntului, alcătuiesc împreună poporul român și că ei ar fi un popor chiar și atunci dacă nu ar avea conștiință de unitate națională ori dacă nu ar voi să fie luați drept un popor.

Luați pe acești români de pe fața pămîntului și îi risipiți prin nemărginirea văzduhului: ei tot români au să rămână si nu veți înțelege cum, prin această risipire, inceata de a fi un popor.

Fără îndoială, naționalitatea este un rezultat al unei mai îndelungate viețuiri împreună: rezultată însă odată, ea este o individualitate etnică, ce nu atîrnă nici de timp, nici de spațiu, nici de voință, este o comoară mai bogată ori mai săracă de însușiri omenești, care se moștenesc din neam în neam și se comunică de la om la om. Toți oamenii, în care aceste însușiri prevalează, sînt împreună un popor. Ei nu sînt popor, fiindcă vor să fie ori fiindcă se simt a fi un atare, ci se simt a fi un popor, fiindcă au un anumit șir de însușiri comune, prin care se aseamănă între dînșii și se deosebesc de alți oameni, c-un cuvînt fiindcă sînt oameni de același fel.

Tocmai pentru aceea bunul simț firesc ne facem să înțelegem că, în adevăr, poporul român nu sînt numai românii de astăzi, ci toți românii, cîți au trăit, trăiesc și vor mai trăi împreună.

Comoara de însușiri naționale o simte fiecare în sine, se înțelege, pe cît e părtaș la dînsa. Cine va măsura însă această comoară!? Cine va îndrăzni să desfășure bogățiile adunate de milioane de oameni în curgerea veacurilor!?

Aici vezi tradițiunile moștenite din neam în neam, aici credințele și dorințele, năzuințele ce împreună pe oameni, vederile și prejudițiile comune, dispoziținile înrădăcinate, deprinderile deosebite în viața de toate zilele, aici portul, gustul estetic, stilul propriu, literatura comună, sărbătorile comune, aici, în sfîrșit, împreună cu mii de alte comune însușiri, limba comună.

Cu toate aceste popoarele civilizate, care poate că n-au avut timp sau ocazie de a se lămuri asupra adevărurilor privitoare la naționalitate, ne învață că ovreii nu sînt popor.

Ei nu sînt popor, fiindcă n-au patrie, n-au limbă, nu sînt popor, fiindcă unii trec drept nemți, alții drept ruși, iarăși alții drept franceji, într-un cuvînt, fiecare se alipește de poporul în mijlocul căruia trăiește.

Vorba e însă dacă acești ovrei răspîndiți pe toată fața pămîntului sînt ori nu sînt o individualitate etnică, dacă ei au ori nu au însușiri comune, dacă sînt ori nu sînt un deosebit fel de oameni, într-un cuvînt, vorba e, dacă acești ovrei, pe care poporul român îi respinge, sînt ori nu sînt același popor, care cu trei lumi de-a rîndul a trăit în vrajbă?

Se zice că ovreii n-au patrie.

Dar pentru ce nu au?!

Au avutîn mai multe rînduri și, dacă e destulă vitalitate în societatea europeană, poate vor mai avea încă.

Nu au limbă?

În mai multe rînduri n-au avut.

La urma urmelor, patria și limba nu sînt decît două dintre miile de însușiri omenești, care împreună fac naționalitatea și din aceea că ovreii nu au pe aceste două, nu urmează deloc că ei nu au destule altele spre a fi luați drept un popor. Ce-i drept, un popor cumsecade locuiește și lucrează împreună: din aceea însă că ovreii nu sînt un popor cumsecade nu urmează că nu sînt nici popor.

Naționalitatea e un soi de existență morală și chiar fiziologică, și tocmai precum specia de cîni, numită prepelicari, rămîne aceeași specie, cu toate că nu are nici limbă, nici patrie, și ovreul rămîne ovreu, fiindcă are un șir de însușiri pe care le-au avut și le au toți ovreii și prin care se deosebește de alți oameni.

Un ochi deprins îndeobște poate să cunoască pe român în mijlocul unei mulțimi de ruși, pe neamț în mijlocul unei mulțimi de franceji, într-un cuvînt, după croiala feții, după mișcările obicinuite, după făptura trupului și după întreaga înfățișare a omului poate să-i hotărască naționalitatea. Chiar și ochiul deprins adeseori va greși însă. Noi, europenii, deși despărțiți în mai multe individualități naționale, sîntem atît de asemănați între noi, încît, cel puțin după înfățișare, foarte adeseori ne este greu a ne deosebi unii de alții.

E însă destul ca cineva să fi văzut în viața sa un singur ovreu, pentru ca, văzînd pe al doilea, numaidecît să zică: „Am mai văzut unul ca ăsta".

Chiar și la înfățișare acești oameni atît de mult se aseamănă între dînșii și atît de mult se deosebesc de alți europeni, încît și cel mai nedeprins ochi îi cunoaște și îi pune pe toți la un loc.

Este un fel de chip ovreiesc, un fel de făptură ovreiască, un fel de umblet ovreiesc, un fel de gesturi ovreiești, într-un cuvînt, în toate formele de înfățișare ovreii au felul lor deosebit.

Dar dacă intrăm în sufletul lor!?

E oare în Europa o individualitate mai pronunțată decît aceea a ovreului? Unde e poporul european, ce are mai multe tradițiuni decît ovreul? Mai multe vederi, deprinderi și obiceiuri înrădăcinate? În Franța, în Englitera, în România, în Germania și în America, acum, pe timpul romanilor, sub regii proprii și pe timpul babilonenilor, în toate locurile și în toate vremile ovreii au aceleași apucături, aceleași virtuți și aceleași păcate.

Cu toate aceste, oameni luminați ne învață că ei nu sînt popor.

Da! Nu sînt popor ca noi, ci un popor ce-a știut să se strecure prin trei lumi de-a rîndul și să-și întiriză viața pînă în zilele noastre.

Nu este în Europa un singur popor cu individualitate atît de pronunțată ca aceea a poporului ovreiesc: atît sînt de asemănați între dînșii și de deosebiți de noi acești oameni, încît nici nu ni se mai înfățișează ca popor, ci ca o lume deosebită, întemeiată pe legile ei proprii, streine de firea societății noastre.

I I

Popoarele luminate ne aruncă vorba că nesocotim principiile umanitare cînd voim să respingem pe ovrei de pe pămîntul nostru.

Lasă că ovreii sînt aceia care propovăduiesc ideile umanitare pentru ca să tragă înșiși folos din stăpînirea lor; dar între noi și ovrei nici nu încape vorba de umanitate.

Înainte de toate umanitatea cere să avem milă de alți oameni mai nenorociți decît noi, iară ovreii nu cer milă, ci drepturi.

Apoi, de umanitate nu poate fi vorba decît între oameni: între popoare nu există decît porunca intereselor bine înțelese și justificate.

Niciodată românilor nu li se poate zice că sînt nedrepți cînd le tăgăduiesc ovreilor chiar dreptul de a călca pe pămîntul românesc, deoarece nimeni nu poate pune la îndoială dreptul sfînt al românilor de a face în țara lor ceea ce le place. E sfînt acest drept, fiindcă toate vremile au recunoscut că poporul, ce cîștigă prin puterea brațului o bucată de pămît, are stăpînire deplină asupra ei. Noi, românii, am cîștigat acest pămînt cu sîngele nostru și l-am păstrat tot cu sîngele nostru, l-am sfințit prin suferințele noastre și l-am îmbogățit prin munca noastră: pentru aceea toată lumea ne recunoaște dreptul de a-l stăpîni, și nu recunoaște nimărui dreptul de a intra fără de voia noastră peste hotarele lui.

Dacă sînt oameni pe care interesele adevărate ori închipuite îi îndeamnă să vie la noi, ei numai cu voia noastră pot veni, numai după placul nostru își pot face trebile și numai cîtă vreme noi le dăm voie, pot petrece în mijlocul nostru. Iară dacă sînt oameni, care vor să intre și fără de voia noastră, noi avem chiar datoria de a-i intîmpina cu arma în mină și numai după ce noi am fost biruiți, lumea le recunoaște dreptul de a dispune și ei în țara noastră. Nouă însă tot ne mai rămîne dreptul de a ne aduna puterile și de a-i alunga de pe pămîntul nostru.

De cînd e lumea aceste sînt vederile oamenilor asupra drepturilor și datoriile unui popor; în toate vremile, acesta a fost dreptul ginților și chiar nici în teorie nu s-a pomenit ca cineva să-l pună la îndoială: ovreii însă cer pentru sine un drept deosebit.

În vreme ce toate popoarele își ciștigă drepturile prin sînge, ei vor să și le cîștige din bunăvoința altora.

Toate națiunile mari din Europa recunosc că membrii lor nu au dreptul de a intra în România și de a-și face trebile printre români; ele se învoiesc, dar, indirect cu Poarta Otomană, ori direct cu noi și astfel ne înțelegem asupra condițiunilor în care noi putem merge la dînșii și ei pot veni la noi: ovreii nu se înțeleg cu nimeni, ci se furișează printre ceilalți, se strecură ca argintul viu printre degete și deodată ne pomenim cu orașele și cu satele pline de dînșii.

Austria, puternicul vecin, are interese lămurite, care o hotărăsc să încheie cu noi o convenție. Ea ne acordă drepturi pe pămîntul ei și noi îi acordăm drepturi pe pămîntul nostru. În vreme ce însă ea acordă tuturor cetățenilor români aceleași drepturi, recunoaște că statul român, la urma urmelor, are dreptul de a face deosebire între cetățenii ei și de a acorda unora mai multe, iară altora mai puține drepturi.

Pentru ce?

Pentru că s-ar răsturna toate principiile de ordine socială internațională dacă s-ar susținea că în România un strein poate să facă pretenție justificată la niște drepturi care ar fi împotriva intereselor bine înțelese ale românilor.

Chiar nici Poarta suzerană nu a crezut de cuviință a nesocoti acest drept, și turcii în toate vremile au fost lipsiți de anumite drepturi pe pămîntul românesc.

Este un moft vorba că românii asupresc pe ovrei: ovreii nici nu pot să fie asupriți pe pămîntul românesc, deoarece aici nu li se cuvin chiar nici drepturile de care se bucură.

De asemenea este un moft că, respingînd pe ovrei, românii nesocotesc principiile umanitare, deoarece umanitatea nu merge pînă a cere jertfe, pe care un om ori un popor nu le poate aduce fără de a-și pune în joc viitorul.

Dacă mine românii ar lua hotărirea de a soma pe ovrei ca pînă la un anumit termin să părăsească țara, ba chiar dacă, în urma acestei somațiuni, i-ar alunga, nici un om nepreocupat nu ar putea zice că această hotărire a lor e nedreaptă ori că fapta lor e inumană.

Dreptul și umanitatea nu au a face cu chestiunea ovreilor din România și este ori o lipsă de bun simț, ori o lipsă de bunăcredință de a pune discuțiunea pe tărîmul dreptului și pe acela al umanității: o chestiune de interese și numai de interese este aceea dacă e ori nu e bine să facem și pe ovrei părtași de drepturile civile și politice și pentru aceea discuțiunea nu se poate urma decît pe tărîmul intereselor legitime sau cel puțin justificate.

III

Statul român întreține relațiuni de tot felul cu aproape toate statele din Europa și toate statele, cu care statul român întreține relațiuni, au supuși ovrei: astfel ajunge chestiunea ovreilor a fi o chestiune de interes european.

Cu deosebire ovreii sînt elementul care mijlocește tranzacțiunile dintre statul român și celelalte state din Europa și de aceea trebuie să recunoaștem că pentru aceste state nu e indiferent dacă ovreii au ori nu au anumite drepturi în România. Fabricantul din Paris, cel din Londra, cel din Berlin ori cel din Viena au interese justificate, care cer ca poziția ovreului din România să fie bine lămurită, și prin interesele acestor fabricanți sînt angajate statele în care ei se află, chiar și dacă n-ar avea supuși ori protegiați ovrei în România.

Cu atît mai de aproape sînt angajate statele vecine.

Să nu ne credem noi oameni mai cu minte decît alții. Dacă pe noi ne jignesc ovreii de care am avut parte, nici vecinii noștri nu se bucură de aceia cari le-au mai rămas.

E un capital de foarte multe milioane acela care se strecură zi de zi prin mîinile ovreilor din România sau prin ale acelora ce întrețin relațiuni comerciale cu piețele române: Rusia și Austria au interese justificate de a năzui ca acest capital să curgă limpede.

Dar în aceeași vreme ele au un alt interes nu mai puțin justificat: de a purta grijă ca ovreii lor să meargă, pe cît se poate, spre România ori ca cel puțin să nu se mai sporească cu „disnădăjduiții" pribegiți de pe pămîntul românesc.

Mai e, în sfîrșit, un stat care, afară de un șir de interese justificate și de un alt șir de interese, mai mult ori mai puțin nejustificabile, pare a avea un plan urzit în socoteala poporului român.

Acest stat e Germania. Fiind insă că astădată nu e vorba de a cerca tainele politicei germane, va fi destul a pune în vederea tuturora că, după toate cele petrecute, nu mai rămîne îndoială că cabinetul german e hotărît a ne face pe cît se poate de multe greutăți, a ne necăji, ba chiar a ne aduce la deznădăjduire. Principele Bismarck este un om cu minte, care și-a dat seamă despre interesele Germaniei în România și cu toate aceste le-a sacrificat în mai multe rînduri: să fim încredințați că el știe ce face. Unde vrea să ajungă nu știm; neîndoios e numai că el ne-a luat la goană. Der Mann will uns mürben machen.

Puneți acum toate aceste interese și toate aceste dispozițiuni la un loc și vă veți afla față de puterea cu care ovreii apasă asupra noastră.

Nu dreptul sau umanitatea, ci aceste interese sînt ceea ce face pe ovreii noștri atît de îndrăzneți.

Căci în zadar! — ei sînt oameni îndemănatici. Dacă se pun la un lucru, știu de unde să-l apuce.

Înrîurirea lor în viața europeană e așezată pe temelii statornice.

Înainte de toate ei, între dînșii, sînt strîns uniți și totdeauna gata să-și deie o mînă de ajutor. Pentru dînșii un ovreu, fie el de oriunde și în orice condițiuni, e „unul dintre oamenii noștri", — Einer von unsere Leut, și organul central al lor, Alianța israelită, e cea mai răspîndită și din foarte multe puncte de vedere cea mai puternică societate de pe fața pămîntului. Rusia, cea mai mare împărăție, trage din greu pînă ce izbutește să adune, ea știe de pe unde, trei sute de milioane: Alianța israelită însă, dacă e vorba, adună în trei zile trei miliarde.

Și banul e putere. — Geld regiert die Welt, — zice ovreul.

Dacă statele din Europa, bărbații politici, literații, într-un cuvînt tot ceea ce hotărăște mersul evenimentelor, chiar ziariștii dacă și-ar regula socotelile astăzi, s-ar afla în o poziție foarte gingașă față cu ovreii. — Și mulți dintre aceia care ar avea ceva de zis ar găsi că este în interesul obștesc a tăcea.

Sînt datorii de umanitate pe care oamenii cumsecade nu le pot nesocoti: ovreul se face ziarist, francmason, socialist, literat de meserie, se face orișice, numai să poată propovădui această învățătură.

Armat astfel cu interesele pozitive ale popoarelor, cu organizația neamului său, cu banii săi, cu legăturile sale întinse și cu înriurirea la care a izbutit să ajungă asupra mulțimei nepreocupate, ovreul se pune îndrăzneț față în față cu noi și cere pentru sine în numele lumei întregi.

E foarte greu a sta de vorbă cu dinsul, deoarece noi nu sîntem pregătiți, în vreme ce el foarte de mult lucrează, ca să pregătească lumea pentru această discuție.

Atît de mult au izbutit ovreii să croiască vederile societății potrivit cu interesele lor, încît e destul să-i susțini, pentru ca să pari un om foarte cumsecade, foarte uman și foarte pătruns de principiile civilizației modeme.

Dar nu e boală fără de leac. Dacă el ne combate cu ideile noastre, noi trebuie să-l combatem cu argumentele lui.

IV

Toate lucrurile din lumea aceasta au noima lor deosebită; astfel nici năvălirea ovreilor în România nu este un lucru întîmplător.

I-am văzut în curgerea veacurilor în Egipet, în Babilonia, în Asiria, în împărăția romană, în Alexandria și i-am văzut în toate perioadele și la toate popoarele ce se înșiră de la nașterea lui Cristos pînă în ziua de astăzi. Și pretutindenea unde i-am văzut ivindu-se, societatea e coruptă, zăpăcită și pornită spre cădere.

Toate ființele de pe fața pămîntului, spre a putea trăi și spre a se putea dezvolta, au trebuință de un anumit mediu, de o anumită atmosferă, de un anumit element, din care să-și ia hrana de toate zilele: elementul neamului ovreiesc e societatea coruptă, zăpăcită și pornită spre disoluțiune.

Acolo unde societatea stă țeapănă pe temeliile ei sănătoase, ovreii nu se ivesc; îndată însă ce dezvoltarea economică și cea morală a vreunui popor intră în vreun stadiu mai complicat, ovreii încep a se strecura printre ceilalți oameni și a-și pregăti cu mină maiestră terenul.

Dacă în viața publică ori în cea privată bunul cumpăt economic s-a zguduit în urma unui neprevăzut prisos de bogății, ovreul grăbește a se face organ al trebuințelor ce trec peste măsura cuvenită, caută sau iscodește lucrurile bune și rele, iertate și neiertate, ce pot să le fie oamenilor de trebuință. El cumpără și vinde, se face mijlocitor, ba chiar începe să muncească în sudoarea feții sale. Vă dați însă bine seamă și vă veți încredința că el vinde ori produce, aproape cu desăvîrșire, nu lucruri de trebuință neapărată, ci numai lucruri de lux și mai ales de lux prost.

Dacă însă bunul cumpăt economic s-a zguduit în urma unui prisos de trebuințe, ovreul începe a se face cămătar și a negoțători cu lucrurile de primă necesitate. Cînd oamenii sînt flămînji, goi, lipsiți de adăpost, cînd ajung la desnădăjduire, ovreul grăbește să le deie ajutor; iară cînd ei sînt sătui, îmbrăcați și zăpăciți de bogăție, ovreul grăbește să le procure plăceri.

Dacă, în sfirșit, în vreo societate se zguduiesc principiile vieții morale, dacă se ivesc dispozițiuni rele și neînțelegeri, ovreul se face organ al acestor dispozițiuni de distrămare. Nu ne putem închipui afacere pe care nu ar fi gata să o pună la cale și nu ne putem închipui împregiurări în care el nu ar avea o idee minunată.

Ca șopîrla își poartă ochii, ca șarpele se încovoaie și ca argintul viu se strecoară printre oameni, ca să caute pe acela care-i convine.

De societățile în care bunul cumpăt economic se păstrează și în care lipsesc acest fel de oameni ce le convin ovreilor, de asemenea societăți ovreul rămîne departe, întocmai însă precum corbul simte cînd se pregătește undeva un hoit și începe să deie tîrcoale pe deasupra, așa ovreul simte cînd un popor e bun de treaba ovreiască și începe să se încuibe în mijlocul lui.

S-a zis demult că fieștecare popor are parte de ovreii pe care-i merită.

Ei sînt o boală socială, de care nu poate scăpa nici un popor predispus la ea.

Epoca fanarioților ne-a pregătit pentru această boală, iară lipsa noastră de bun simț politic a desăvîrșit predispoziția noastră.

Sîntem astăzi în mînile ovreilor; avem trebuință de dînșii; ar trebui să cădem în cea mai mare strîmtorare, dacă ei mine ar părăsi țara.

Cine? întreb, cine ar face miile de trebi cinstite și necinstite, pe care zi pe zi ni le fac acești oameni?

Și ei au izbutit a face ca toate aceste trebi să intre în deprinderea noastră.

Cîți dintre oamenii care astăzi au să hotărască dacă e bine să dăm ori să nu dăm ovreilor drepturi, — cîți dintre acești oameni, cîți anume sînt, care, într-un chip ori într-altul, nu atîrnă de ovrei!?

Statul român, miniștrii români, deputații și senatorii români, bărbații politici ai României, comercianții români, proprietarii mari din România, ba chiar țăranii români, într-un cuvînt, toți aceia care hotărăsc chestiunea — își au ei socotelile în regulă??

Era o vreme cînd statul român nu era dator nici o lețcaie, ba chiar scotea un prisos de venituri la încheierea socotelilor sale. Pentru ce?

Ovreii știu bine că nu, și pentru aceea pot să fie îndrăzneți.

V

Era o vreme cînd statul roman nu era dator nici o leț caie, ba chiar scotea un prisos de venituri la incheierea socotelilor sale.

Pentru ce?

Erau atunci oamenii mai bogați decît acum? Vistieria avea mai multe izvoare de venituri decît astăzi? Productivitatea țării era mai mare decît în zilele noastre?

Nu! Statul avea mai puține trebuințe decît astăzi.

Drept vorbind, el avea insă chiar mai puține decît se cuvenea ori, cel puțin, lipsea a recunoaște legitimitatea unui lung șir de trebuințe, pe care o parte din cetățeni le simțeau.

A urmat apoi un alt rînd de oameni, și acesta, recunoscînd legitimitatea acestor trebuințe, a însărcinat vistieria statului cu satisfacerea lor.

Din nenorocire însă acest rînd de oameni a mers prea departe și a pus în sarcina vistieriei o mulțime de trebuințe, pe care nu le simțeau decît foarte puțini oameni și pe care țara în adevăr nu le avea.

Astfel, dacă cei dintîi au îngăduit în gospodăria statului un prisos de venituri, cei din urmă s-au grăbit a crea un prisos de cheltuieli.

Dacă bunul simț economic nu le-ar fi lipsit ori dacă nu ar fi fost prea leneși spre a-și da silință să se lămurească asupra stării de lucruri față cu care se aflau, acești oameni ar fi sporit, pe cît se putea, sarcinele publice, ar fi scăzut, pe cît trebuia, sarcinele vistieriei și astfel ar fi ajuns la o dreaptă cumpănire în gospodăria statului.

În loc însă de a munci și de a se împăca cu ideea că răul, ce ai făcut într-o clipă de nesocotință, nu-l înlăturează decît munca unei generațiuni, în loc de-a face ca orice om cu bună chibzuință, acești oameni nerăbdători, pripiți și peste măsură încrezuți au voit să taie copacul cu o singură lovitură de secure și au luat fără de nici o regulă moșiile de la mănăstiri.

Această faptă pripită și nedreaptă e izvorul tuturor nenorocirilor cu care avem să ne luptăm în gospodăria noastră publică.

Mănăstirile au fost lipsite de niște drepturi recunoscute de mai multe veacuri de-a rîndul, călugării greci au fost alungați din țară, și astfel veniturile statului român deodată s-au sporit cu mai multe zecimi de milioane.

Nimeni nu s-a gîndit însă că mai multe zeci de milioane reprezentă un capital de mai multe sute de milioane și că aceste sute de milioane vor să fie administrate.

Ieri calici, azi bogați, nu știam cum să ne apucăm de lucru. Este un capital de mai multe miliarde acela care zi pe zi cere să fie administrat în vistieria rom&nă; și oricît de inteligenți ne-am

crede noi, care mai ieri, alaltăieri nu ne făceam socotelile decît cu sute de mii, astăzi ne zăpăcim față cu sutele de milioane.

Aceasta chiar dacă am fi oameni cinstiți, muncitori și cu bună chibzuință.

Din nenorocire însă, între zece oameni ce iau parte la viața noastră publică foarte arareori se potrivește să fie și cîte unul cinstit, muncitor ori cu bună chibzuință.

Deci s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple: am cheltuit peste măsura cuvenită; am însărcinat vistieria peste trebuințele adevărate ale țării; am aruncat capitalul în niște mîni în care se perde; am împărțit comorile adunate de părinții noștri între noi.

Rezultatul e că de cînd a ajuns om bogat, vistiernicul nostru face mereu la datorii și că astăzi socotelile îi sînt grozav de încurcate.

Vistiernicul nostru, dacă mîni are să facă o plată, de unde ia banii?

Chiar dacă nu i-ar lua de la ovreu, ovreul îi mijlocește.

Și dacă n-ar fi ovreul, dacă n-ar voi să deie banii ori dacă n-ar voi să-i mijlocească, atunci ce face vistiernicul?

Dar mai este încă un lucru.

Statul e om bogat și are atîte moșii, încît s-a zăpăcit cu totul cu administrarea lor.

Pentru ca să scoață venit din aceste moșii, trebuie să le exploateze; pentru ca să le poată exploata, are nevoie de capital: sînt însă oare în țara aceasta atîți exploatatori pricepuți și atîte capitale dispuse a se fructifica în pămînt, încît vistiernicul nostru să poată zice: Slavă Domnului! pot să mă lipsesc de ovreu?

Cetiți dosarele administrației domeniilor statului și vă veți încredința dacă sînt ori nu sînt.

Mulțumită lipsei noastre de bun simț gospodăresc, astăzi vistieria română nu mai poate să facă nici un pas fără de ajutorul ovreului: el îi este creditorul, el samsarul, el antreprenorul și arendașul, ori dacă nu, creditorul antreprenorului si al arendașului, el în sfirșit, vina cea de aur în viața finanțiară a României.

VI

Boierul român era cunoscut în Europa ca un om bănos. Dar astăzi toată lumea știe că el nu mai este ceea ce a fost.

Întocmai ca statul, el a perdut bunul cumpăt în gospodăria sa. Oarecum peste noapte s-a lepădat de trebuințele sale ruginite și s-a deprins cu trebuințele unor popoare ce se află într-un stadiu de dezvoltare cu mult mai înaintat decît acela al țării noastre. Croindu-și astfel o viață cu totul nouă, el s-a zăpăcit și peste puțin a început să i se încurce socotelile. Era destul un an rău ori unul mai slab decît de obicei pentru ca să-l silească a cheltui pe socoteala anilor viitori.

Făcînd abstracție de la dispozițiunile de risipă ce totdeauna îi apucă pe oamenii intrați în o viață nouă, chiar bunul gospodar foarte lesne ajungea să fie silit a se împrumuta.

În foarte scurt timp casa boierului s-a lărgit, mobilierul s-a înlocuit cu altul, bucătăria s-a scumpit, croitorul a pus mănuși, feciorii s-au îmbrăcat în livrea, trăsura a ajuns a reprezenta un capital însemnat și îndeobște atît cheltuielile de trai, cît și cele de reprezentațiune s-au sporit. Omul, ce nu cheltuia pe an o mie de galbini, în timp de cîțiva ani de zile ajunsese a fi silit să cheltuiască zece.

De sine se înțelegea că această sporire a trebuințelor trebuia să aibă ca urmare pornirea de a spori și productivitatea capitalului însărcinat cu ele. Această a doua sporire nu se face însă atît de lesne; ea are legile ei îndărătnice, peste care nimeni nu poate să treacă.

Încă înainte de împroprietărirea țăranilor, producțiunea agricolă, singurul izvor de bogăție al boierilor, a început să se rădice și să ceară un capital.

După împroprietărirea țăranilor acest capital ajunsese a fi o poruncă aspră. Ori boierul trebuia să se împrumute, ori el își da moșia pe mîna unui arendaș.

Astfel a ajuns a fi pus la discreționea ovreului. Acum opt ani abia se mai afla pe ici, pe colo cîte un boier care își avea socotelile în regulă. Foarte mulți, ba poate chiar cei mai mulți, nu erau decît stăpînii nominali ai moșiilor moștenite de la părinți.

Și astăzi lucrul stă tot cam astfel. Prin întemeierea societății de credit fonciar boierii au silit pe ovrei să deie bani cu camete mai mici; atît e însă totul. Milioanele ce se administrează la direcția creditului fonciar sînt încă în partea lor cea mare bani ovreiești ori cel puțin bani mijlociți prin ovrei. Dacă mîne ovreii ar lipsi ori nu ar voi să-și mai facă trebile cu creditul fonciar român, boierii nu ar mai găsi parale ori, dacă le-ar găsi, le-ar plăti foarte scurt.

Afară de aceasta nu toți boierii pot lua bani prin mijlocirea societății de ajutorare mutuală și nu toți banii ce se iau prin mijlocirea acestei societăți se fructifică în pămînt. Partea cea mare a moșiilor din țară e exploatată de arendași, iară nu de proprietari; cu toate aceste și mulți dintre boierii ce-și dau

moșiile în arendă iau bani de la creditul fonciar. Atît banii împrumutați fără de mijlocirea societății, cît și aceia luați de către boierii ce-și dau moșiile în arendă sînt îndeobște capitale ce însele se consumă.

Făcînd deci socoteala boierilor pentru ziua de astăzi, găsim că ei nu mai pot mișca din loc fără de ajutorul ovreului. Dacă nu sînt datornici direcți ai ovreilor, le sînt datornici indirecți; dacă nu-și exploatează moșiile, ovreii le sînt arendași și în foarte multe cazuri capitaliști pentru arendași. Foarte mulți nu sînt decît proprietari nominali, cei mai mulți se susțin cu ajutorul ovreilor și numai foarte puțini stau pe moșia lor neatîrnați de nimeni.

Chiar și acești boieri norocoși atîrnă însă, deși numai indirect, de comerciul ovreiesc. Dacă mîne ar pleca ovreii din țară, venitul acestor boieri bine situați ar trebui să scază cu cel puțin 20%, deoarece ovreul a știut să se facă aproape singurul mijlocitor între producător și consumator.

VII

Mai puțin decît boierii atîrnă de ovrei ciocoii, adică acea nenumărată ceată de oameni pretenționși, iviți ca din senin, care umplu toate locurile goale în statul român.

Aceștia, fiind aproape cu desăvîrșire niște oameni care nu au nevoie de capital disponibil, fiindcă nu au în ce să-l fructifice, sînt înșiși un fel de ovrei deprinși a trăi, pe cît se poate de bine, din rodul muncei altora. Dacă nu pot să fie funcționari se fac samsari, advocați, deputați, contracii, arendași și așa mai departe.

Pentru aceștia ovreii nu par a fi decît niște concurenți jignitori.

Să nu trecem însă cu vederea că toți acești oameni sînt puși mai mult ori mai puțin în sarcina vistieriei, care atîmă de ovrei, că toți au niște trebuințe, ce trec peste măsura cuvenită, cari nu pot fi satisfăcute decît cu ajutorul ovreilor și că cei mai mulți dintre dînșii au pe ovrei ca mînă dreaptă: dacă mîne ovreii ar pleca din țară, acești oameni fără îndoială, s-ar bucura, dar, deocamdată cel puțin, s-ar afla într-o mare strimtorare.

Alăturea cu acest element stă altul mai binecuvîntat: negoțătorii de tot felul, aceia care sînt firescul organ mijlocitor între producători și consumatori, dimpreună cu puținii producători industriali pe cari îi avem.

Pentru aceștia chestiunea evreilor e o chestiune de existență și nu mai încape îndoială că interesul lor ar fi, ca ovreii numaidecît să fie alungați din țară.

Ticăloșia acestor elemente, — mai cu samă însă a ciocoilor — a făcut ca ovreii să intre în țară și să ajungă a fi o trebuință obștească.

Acum e prea tîrziu spre a încerca să ne desfacem de dînșii.

Dacă mîne ovreii ar zice „voim să ne desfacem", tocmai piața și industria română ar cere un termin pe cît se poate de lung.

Atît de bine s-au știut încuiba ovreii în viața noastră, încît acum, după ce abia ne-a mai rămas vreo trebuință ce poate fi satisfăcută din productele țării, întreaga noastră viață comercială e stăpînită parte de ovrei din țară și din streinetate, parte de aceia care nu se mai pot lipsi de concursul ovreilor.

Dacă e vorba de interese bine înțelese, nimeni mai mult decît negoțătorul român nu este silit a cere ca poziția ovreului să fie bine lămurită, deoarece zi pe zi el își pune capitalul la discreționea acestui ovreu.

Afară de societățile de credit fonciar, toate așezămintele de credit sînt pe mîna ovreilor ori cel puțin la discreționea lor. „Banca României", „Dacia" și „România" nu sînt decît niște firme naționale, sub care se adăpostesc trei cuiburi ovreiești. De altele nici nu mai pomenim. „Creditul Fonciar Urban"

și societatea de asigurare mutuală „Unirea" sînt mai scutite; dar să și vede. Cu deosebire cea din urmă e mai mult o companie de hatîrlîc și de gășcărie decît o întreprindere economică.

Bancherii sînt ovrei ori atîrnători de ovrei; toptangiii sînt oameni încurcați în relațiuni cu ovreii și așa pînă la cel din urmă băcan de prin mahalalele orașelor, negoțătorii noștri sînt legați de ovrei.

Industria, în sfirșit, multă-puțină cîtă este, ori se alimentează cu capitale ovreiești, ori cumpără materialul de reprodus de la ovrei și prin ovrei, ori vinde fabricatele cu ajutorul lor.

De sus pînă jos viața noastră economică e atît de rău întemeiată, încît ovreul e cuiul, pe care scoțîndu-l, întreaga alcătuire se desface și se prăbușește.

VIII

Să împreunăm toate cele înșirate pînă acum în o singură cugetare.

Avem în țara noastră o parte relativ foarte mare dintr-un popor răspîndit peste aproape întreagă fața pămîntului și ni se face propunerea de a-i acorda toate drepturile de care ne bucurăm noi înșine.

Pe tărîmul de drept chestiunea nu poate fi discutată, deoarece toate vremile și toate popoarele au admis principiul că un popor poate să aibă interes, poate să fie silit, dar nu poate să fie dator a acorda vreunui alt popor drepturi pe pămîntul său și că, prin urmare, după vederile lumii noastre, ovreii nu pot face pretenție la drepturi în țara noastră.

Tot atît de puțin poate să fie discutată chestiunea pe tărîmul principiilor umanitare. Chiar dacă nu am lua noi pe ovrei drept un popor, umanitatea nu cere să le dăm drepturi, ci numai să ne îndurăm de dînșii, pe cît se află în o stare materială ori morală mai rea decît aceea în care ne aflăm noi. în cele din urmă, numai oamenii pot să fie umani, nu însă și popoarele sau statele.

Singurul tărim pe care chestiunea se poate discuta e acela al intereselor bine înțelese și justificate.

Din nenorocire, oamenii ce iau parte la viața noastră publică au o deosebită înclinare de a rezolva chestiunile grele în mod expeditiv, cum au rezolvat chestiunea averilor mănăstirești și cum voiau să rezolve chestiunea Stroussberg. Astfel, deși foarte puțini și-au dat silință de a se lămuri asupra chestiunei, cei mai mulți sînt fără îndoială de părere că, dacă-i vorba să hotărim o dată, nu ne rămîne decît să facem cu ovreii tot ce am făcut și cu călugării grecești, adecă să-i alungăm din țară fără multă vorbă.

Înainte de a lua această hotărîre expeditivă, e însă bine ca toți să țină seamă de următoarele lucruri:

Că ovreii atît din țară cît și din streirietate, în virtutea „Alianței israelite", a capitalelor ce și-au adunat, a legăturilor cu deosebitele societăți și cluburi și a înriurirei ce și-au asigurat asupra mulțimei nepreocupate, dispun de puterea și de bunăvoința tuturor popoarelor cu care noi întreținem relațiuni.

Că puterile europene au, prin ovrei, angajate interese pozitive în România și că trebuie să ținem seamă de aceste interese și să le respectăm.

Că statele vecine au un deosebit drept de a cere, ca să nu nesocotim interesele lor prin hotărirea ce am lua.

Că îndeosebi Germania e totdeauna gata de a-și da ajutorul acelora care ne jignesc. Trebuie, într-un cuvînt, ca părtinitorii rezolvării expeditive să ție seamă că nu ne aflăm față cu ovreii noștri, ci față cu toți ovreii de pe pămînt, ba oarecum față cu lumea întreagă.

Afară de aceasta mai trebuie să ție seamă de următoarele lucruri:

Că vistieria noastră deocamdată n-ar putea să funcționeze în lipsa ovreilor.

Că boierii noștri sînt atît de încurcați cu ovreii, încît au nevoie de un timp mai îndelungat spre a se desface de dînșii.

Că ciocoimea, care trăiește în sarcina vistieriei, a boierilor și a celorlalte elemente productive ar cădea în o nemaipomenită strîmtorare

Că comerciul și industria noastră au nevoie de o muncă serioasă și îndelungată spre a putea funcționa în lipsa ovreilor.

Sînt deci trei mari cuvinte, pentru care nu putem alunga pe ovrei din tară

Pentru că n-avem unde-i alunga.

Pentru că n-avem destule elemente cu care să-i înlocuim.

Pentru că ne temem de ovrei și de aceia care de asemenea se tem de dînșii.

Ovreii nu sînt o boală locală de care ne-am putea lecui prin o singură tăietură maiestră a chirurgului; sînt o boală încuibată în sînge și oase, de care nu putem scăpa decît prin o muncă îndelungată.

IX

Înlăturînd chestiunea de drept, cea de umanitate și cea de interese, ne mai rămîne să privim lucrul din punctul de vedere al dreptății.

De voie, de nevoie, ne-am întovărășit cu ovreii și, în puterea acestei tovărășii, avem anumite datorii față cu dînșii.

Să admitem că sînt niște oameni netrebnici: dar atunci nu trebuia să ne întovărășim cu dînșii, dacă noi pretindem a fi mai cumsecade.

Sînt noțiuni elementare de dreptate, admise de lumea în mijlocul căreia trăim, și este în interesul nostru bineînțeles a dovedi că și noi admitem aceste noțiuni. în virtutea acestor noțiuni chiar și cel mai ticălos om este în drept de a cere să nu fie osîndit fără de judecată în toată regula. Tîlharul prins asupra faptei rele are dreptul de a cere să nu-l batem, să nu-i luăm averea și îndeobște să nu-l pedepsim decît după ce-l vom fi judecat și să nu-l judecăm decît după legile pe care le-am făcut pentru noi înșine. O pedeapsă excepțională și neprevăzută în legile noastre este o nedreptate1.

Și dacă societatea noastră dă celor mai urgisiți făcători de rele această scutire, ea nu poate să lipsească de dînsa pe niște oameni care-și cîștigă pînea de toate aulele printr-o lucrare legiuită, care intră în casele noastre și în ale căror case noi intrăm, pe niște oameni cu care noi ne întovărășim, ne împrietenim, ba de la care foarte adeseori cerem ajutor.

Avem dreptul de a soma pe acești oameni să plece din țară; fără îndoială, îl avem: trebuie să căutăm însă o formă admisă de principiile modeme și, numai după ce vom găsi această formă, vom putea uza de dreptul nostru.

Această formă nu se poate găsi.

Îndeosebi în legislația noastră nu există nici un articol, nici un alineat, chiar nici un cuvînt care ne-ar da dreptul de a proceda față cu ovreii altfel decît cum procedăm față cu alți oameni.

Să facem acest articol, fiindcă avem dreptul de legiuitori.

Să-l facem; dar înainte de a-l face, trebuie să ne împlinim o datorie față cu societatea europeană: să dovedim învederat că acest nou articol este o măsură de legitimă apărare.

Înainte de a fi dat această dovadă și înainte de a fi făcut acest articol, nu putem proceda față cu ovreii decît în virtutea legilor noastre.

---

[1] **Trista afacere de la Darabani.**

X

Să facem un articol de lege, în virtutea căruia am putea să procedăm față cu ovreii altfel decît cum procedăm față cu alți oameni.

Avem însă articole de lege, în virtutea cărora ovreii sînt lipsiți de anumite drepturi, și tocmai înlăturarea acestor articole o cere societatea europeană, deoarece ele sînt atît împotriva vederilor modeme, cît și chiar împotriva principiilor fundamentale ale constituției noastre.

Pentru ce noi, care am proclamat în viața noastră cele mai egalitare principii, punem deodată în constituția noastră cîteva cuvinte care sînt negațiunea egalității? Și cum este cu putință ca, în loc de a înlătura această contrazicere, să o mărim printr-un nou paragraf?

Pentru că ovreii nu sînt creștini?!

Asta e greșeala cea mare.

Europa nu admite principiul cuprins în acest respuns.

Toate popoarele, care s-au constituit pe bazele pe care sîntem constituiți noi, au dat ovreilor aceleași drepturi, pe care le-au dat și creștinilor, cum se întîmplă ca noi să adoptăm toate principiile lor, afară de unul singur, care e chiar implicat în celelalte, pe care le-am adoptat?

Fără îndoială, statul român are dreptul de a primi și respinge ce crede de cuviință și îndeosebi de a nu primi toate consecințele unui principiu adoptat: dar atunci trebuie să arate pentru ce nu a primit anumite consecințe ale unui principiu adoptat și să dovedească învederat legitimitatea unei asemenea abateri.

Noi însă am motivat poziția excepțională a ovreilor printr-un neadevăr.

Nu este adevărat că ovreii sînt lipsiți de drepturi, pentru că nu sînt creștini.

Trebuia deci să întemeiem legea pe motivele ei adevărate și să căutăm pentru această motivare niște forme admise de popoarele civilizate, în rîndul cărora ne-am pus și voim să rămînem.

Cîtă vreme nu vom fi găsit aceste forme, în cearta noastră cu ovreii, ovreii vor trece drept niște oameni asupriți, iară noi vom urma a trece drept un popor intolerant, barbar și asupritor, care nesocotește cele mai elementare principii de dreptate.

XI

Egala îndreptățire a ovreilor din România este o consecință firească a stării de lucruri, pe care în mare parte am creat-o noi înșine prin ușurința și lipsa noastră de bun simț atît în viața privată cît și în cea publică.

În zadar ne căznim ca să oprim riul în cursul său: osînda urmașilor noștri nu o mai putem depărta de la noi. Singura nădejde ce ne mai rămîne e că prin o muncă îndelungată și bine chibzuită vom da fiilor noștri putința de a spăsi păcatele noastre și de a reînțepeni prin o nouă muncă zidirea pe care noi am zguduit-o din temelii.

Iară dacă nu mai este în noi destulă putere spre a începe și spre a urma cu destulă statornicie munca, atunci să ne aruncăm condeiele și să ne plîngem amarnic de visurile tinerețelor noastre.

Căci în lumea aceasta nu e nimic mai omoritor decît a lua parte la viața unui popor ce-și vede pieirea cu ochii.

HABEN

I

Statul normal e națiunea precum o înțeleg francejii, adecă un singur popor constituit într-un singur stat.

Mai multe popoare ori fracțiuni de popoare împreunate într-un singur stat, precum și un popor împărțit în mai multe state sînt anomalii.

Este un lucru pe deplin vederat că presupuind aceleași stări de lucruri în mai multe state, putința dezvoltării va fi mai mare în acela dintre ele în care nu e decît un singur popor. Oamenii ce fac parte din același popor, fiind asemănați între dînșii, au cam aceleași năzuințe, privesc lucrurile cam în același fel, caută să susție cam aceleași interese și pentru aceea îndeobște se înțeleg unii pe alții și lucrează mai lesne împreună.

Îndată însă ce două popoare deosebite trebuie să lucreze împreună în viața publică, o parte mai mare ori mai mică a puterilor din stat se consumă în lupta pentru înțelegere. Fiind deosebiți între dînșii, oamenii se despart în două cete mai mult ori mai puțin vrăjmașe, și fieștecare din aceste cete are năzuințele, vederile și interesele ei deosebite. Și cu cît deosebirile sînt mai mari, oamenii cu atît mai anevoia se înțeleg și cu atît mai puțin sînt dispuși a lucra împreună.

Atît de multe și de mari sînt greutățile ivite într-un asemenea stat, încît el e privit numai ca un fel de stat provizoriu, ca un stadiu de tranziținne la statul normal.

În cele din urmă, unul dintre popoare face să prevaleze în viața statului voința, năzuințele și interesele sale și ori se formează cu vremea două state, ori cel mai slab dintre cele două popoare încetul cu încetul se stîrpește.

Să ne aruncăm privirea peste toate țările din Europa și nu vom găsi niciuna care să nu se afle ori să nu se fi aflat vreodată într-un asemenea stadiu de tranziție.

Ba îndeosebi veacul nostru e acela care a proclamat și susținut prin atîtea șiroaie de sînge principiul normalizării statelor.

Noi, românii, nu cerem decît un lucru: ca popoarele europene să binevoiască a recunoaște că ceea ce la dînsele este un lucru firesc și legitim, nici la noi nu poate fi un lucru nefiresc și nelegitim.

Sîntem de veacuri pe acest pămint și nu ni se poate tăgădui dreptul de a voi să trăim și să ne dezvoltăm în cursul altor veacuri tot pe acest pămînt.

Nu este în Europa un singur stat care, în virtutea intereselor sale de existență și de dezvoltare, ar fi mai mult decît România silit să respingă orice elemente nouă din viața sa publică.

Atît de amestecate sînt elementele, care iau parte la viața noastră publică, încît zi pe zi ne vine să ne îndoim dacă vom mai putea lucra împreună; admiterea unui nou amestec ne pare un act de sinucidere politică.

II

Nu s-au împlinit încă nici 20 de ani de cînd Moldova și Muntenia s-au unit. Români erau moldovenii întocmai ca muntenii; aceeași stare de lucruri, aceleași aspirațiuni, aceleași mari interese îi hotărau să lucreze împreună.

Adevărurile istorice nu pot fi însă nesocotite: chiar în puterea stărilor topografice, patru veacuri de-a rîndul cele două țări trăiseră în dezbinare și acum nu era cu putință ca oamenii să se înțeleagă numaidecît. Pînă în ziua de astăzi partidele țării sînt întemeiate nu numai pe deosebirea de principii, ci totodată și pe deosebirea de provincii. Sînt în țară conservatori și liberali; conservatorii se împart însă în bătrînii din Iași și bătrînii din București, în junii conservatori din Iași și în juna dreaptă din București; iară liberalii în Muntenia sînt „Partid Național-Liberal", cîtă vreme în Moldova sînt „fracțiune liberă și independentă".

Aceste grupări sînt rezultate istorice; ele însă pentru aceea nu mai puțin jignesc lucrarea împreună a tuturor cetățenilor.

O parte destul de însemnată a puterilor noastre se consumă în luptă pentru buna înțelegere.

Afară de moldoveni și munteni, mai iau parte la viața publică din România și mulți ardeleni, ungureni, bănățeni și bucovineni.

Români sînt și aceștia, ba adeseori chiar români foarte încăpățînați. Ei au crescut însă în mijlocul unor stări de lucruri cu totul deosebite de cele din România și așa intră în viața noastră publică deopotrivă cu niște oameni mai mult ori mai puțin streini.

Venind în România, românul de peste Carpați află că frații săi de aici sînt niște români cam curioși; iară acești frați îl privesc pe dînsul ca pe un român cam original, cam singur în felul său.

Înțelegerea între acești români îndeobște e cam anevoiasă, ba cîteodată chiar peste putință. Nu puține puteri se consumă în această țară în luptă cu ardelenii stăruitori și consecvenți pînă la încăpățînare.

Sînt, după toate aceste, în țară români macedoneni, care și ei au deosebitul lor fel de a fi și de asemenea consumă o parte din puterile statului român.

Să ne închipuim acum pe toți acești români lucrînd împreună și vom înțelege cît de firească e zăpăceala în care ne aflăm. Chiar fiind toți români adevărați, toți oameni cumsecade, toți doritori de binele poporului, deosebiți însă prin educație, gradul de cultură și prin tradițiunile lor, se ceartă mereu între dînșii, se cred mai răi decît sînt și își consumă puterile în o luptă stearpă.

Fără îndoială, tocmai fiind centrul în care se întîlnesc toate elementele poporului românesc, statul român ajunge a putea împlini o misiune cu mult mai presus decît aceea a unui stat izolat. Prin împreuna lucrare a tuturor românilor dezvoltarea noastră se așază pe niște temelii de o croială mai

întinsă și individualitatea națională ni se îmbogățește. E însă vorba că ne aflăm într-un stadiu de nedumirire socială și că deocamdată participarea altor elemente streine la viața noastră ne zăpăcește și ne împedecă în lucrare.

III

Buna înțelegere între români tot s-ar mai putea pune la cale: sînt însă în România mulți, foarte mulți oameni, care nici nu sînt români.

În toate vremile, atît în virtutea poziției topografice, cît și a bogăției sale, pămîntul românesc a fost țara năvălirilor de popoare.

Nici veacul nostru nu a fost scutit de această soartă.

Să numărăm oamenii ce iau parte la viața publică din România și vom găsi că partea cu desăvîrșire mare sînt streini și mai ales greci și bulgari.

Fără îndoială, toți aceștia sînt românizați ori cel puțin pe cale de a se româniza. Vorba e însă că aceste elemente streine au un temperament deosebit de al nostru și tendența firească de a face să prevaleze în viața noastră publică vederile și năzuințele lor, că elementele române, și așa destul de nedumirite, abia mai pot să se susție în luptă cu dînsele și că în această luptă se consumă partea cea mai scumpă a puterilor noastre.

Dar nu e destul chiar nici atît.

Nu este în Europa aproape nici o națiune care să nu fie reprezentată în România. Sînt aici nemți, maghiari, franceji, italieni, ruși, greci, engleji, spanioli, poloneji, sînt cu deosebire la 500 000 ovrei.

Dintre aceștia foarte puțini au dreptul de a lua parte la viața publică a României. E însă cu putință ca ei să steie în țară fără de a înriuri într-un chip ori într-altul asupra lucrurilor ce se petrec într-însa?

Deci, dacă vom aduna toate puterile, care direct ori indirect înrîuresc asupra vieții publice din România, vom afla că abia a treia parte din aceste puteri e izvorîtă din suflete românești.

Norocul românilor e numai că țara e română, că ei sînt în viața publică majoritatea relativă și că deosebitele elemente își manifestă înrîurirea în deosebite direcțiuni.

Pătura de sus a populațiunei din România nu e decît un talmeș-balmeș de fel de fel de oameni, din care elementul român se muncește să facă români: aceasta e faza în care se află viața publică din România.

Are să iasă ceva din această învălmeșală; elementul român are să stabilească armonia socială în România: munca e însă grea, și Europa nu trebuie să ceară de la noi, ce deocamdată trece peste puterile noastre.

Am făcut mult în veacul acesta și mai avem mult încă de a face: îndată însă ce am da unui nou element strein dreptul de a se amesteca în trebile noastre, nu ne-ar rămînea decît să fim noi înșine streini în țara strămoșilor noștri.

Societatea europeană ne-a trimis destule lepădături: le-am primit pe toate și din cele mai multe am și făcut elemente sănătoase. Vom face și din celelalte, dar numai potrivit cu legile firești și cu măsura puterilor noastre: cerem deocamdată răgaz ca numai după ce vom fi isprăvit o muncă, să ne apucăm cu nouă puteri de cealaltă.

IV

Europa, atît de milostivă față cu ovreii, trebuie să se îndure și de noi și să aibă în vedere că sînt în această țară patru milioane de români, care nu iau parte la viața publică.

Înainte de toate trebuie să ne punem la cale cu aceștia.

Și aceasta nu o putem face prin o lege croită într-un moment de nobil avînt, ci numai și numai prin o muncă îndelungată.

În vreme ce ovreii nu au dreptul de a înrîuri asupra vieții noastre publice și cu toate aceste înriuresc foarte mult, acești patru milioane de oameni au dreptul deplinei înrîuriri și se mărginesc a purta sarcinile publice și a sta retrași, deoarece nu pot lua parte la o viață croită după niște legi streine de firea lor.

Legiuitorii noștri, streini de viță ori crescuți în streinătate, zăpăciți cum erau și cum nici nu puteau să nu fie, înainte de a legifera, nu și-au dat silință să studieze trebuințele, obiceiurile și firea poporului, ci au croit legile pe o stare de lucruri cu totul închipuită, ba chiar în mare parte o stare de lucruri pe care numai o doreau.

Deodată țăranul român se află față cu niște așezăminte streine și pentru dînsul în mare parte neînțelese, așezăminte care adeseori trebuiau să-i pară pocite, nedrepte ori cel puțin de prisos. Cum era cu putință ca el să aibă încredere în oamenii cari le-au introdus și le susțineau cu cheltuieli mari!? Ei trebuiau să-i facă impresia unor oameni nu tocmai în toată firea ori a unor oameni înrăutățiți și nedrepți, cu care nu este bine să intre în tovărășie.

Și pînă în ziua de astăzi prăpastia între noi și popor e mare. întreaga noastră viață intelectuală și morală e streină de firea lui; cultura noastră, multă, puțină cîtă este, în loc de a fi așezată pe premisele aflate în individualitatea poporului, pleacă din niște premise cu totul închipuite și stă oarecum atîmată în văzduh. Într-un cuvînt, punctele de atingere între noi și dînsul nu sînt decît foarte puține, și astfel îi facem impresia unei invaziuni ce-l jignește în dezvoltare.

Cea mai de căpetenie chemare a generațiunilor de astăzi și cu deosebire a celor mai tinere e de a înlătura această impresie. Trebuie să redicăm poporul la înălțimea așezămintelor noastre ori să ne reducem așezămintele potrivit cu firea lui și cu stadiul de dezvoltare în care se află, trebuie ca să-l apropiem de noi și ca noi înșine să ne apropiem de dînsul în întreaga noastră lucrare.

Înainte de a fi ajuns a stabili în acest chip deplina armonie socială, numai anevoia vom putea înainta în dezvoltarea noastră.

Ovreii însă vor face deplină ruptură între noi și popor.

V

Să ne înfățișăm, după toate aceste, societatea română așa cum e astăzi.

N-am avut încă destul timp ca să stabilim armonia socială între moldoveni și munteni.

Mai iau parte la viața publică din România români din Ardeal, din Țara Ungurească, din Banatul Timișorii, din Bucovina și din Macedonia, care de asemenea sporesc greutățile bunei înțelegeri.

Partea cea mare a oamenilor, ce iau parte la viața publică, sînt greci și bulgari abia românizați ori poate chiar neromănizați.

Aproape a cincea parte a populațiunei din țară sînt streini de deosebite naționalități, cari îndeobște nu au drepturi politice, dar în virtutea prezenței lor au o puternică înriurire indirectă asupra vieții publice.

Între populațiunea rurală, care nu ia parte la viața publică, și între clasele mai înaintate punctele de atingere lipsesc aproape cu desăvîrșire.

Aceasta e societatea română.

După cele mai elementare noțiuni de sociologie, acest amestec de fel de fel de oameni nu e decît materialul din care cu vremea se va putea organiza o societate. Deocamdată ne aflăm într-un stadiu de ferbere socială, sîntem o existență mai mult ori mai puțin problematică, din care, prin stabilirea armoniei sociale, se va forma negreșit o individualitate etnică foarte bogată și destul de pronunțată.

Dar pentru aceasta se cer două lucruri: timp și pace.

Tocmai însă pe cînd ne aflăm în acest stadiu de ferbere, popoarele din Europa ne fac propunerea să ne mai întovărășim cu încă vreo 500 000 de alți oameni streini.

Și cine sînt acești oameni streini?

Sînt ovreii, o parte dintr-un popor care nu e chiar nici de o rasă cu noi, dintre toate popoarele din Europa cel mai depărtat de firea noastră indo-germană și îndeosebi traco-latină.

La urma urmelor, popoarele europene nu sînt datoare a cunoaște greutățile cu care avem a ne lupta, fiindcă nici noi înșine nu prea ne-am silit să ne dăm seamă despre ele: starea de lucruri e însă așa cum o înfățișez eu și, fiind așa, noi ne aflămîn legitimă apărare.

VI

Cine sînt acești ovrei, care vor cu orice preț să se facă indogermani și îndeosebi români?

Ei, înainte de toate, nici nu sînt creștini.

Așa e! Nu ne speriem deloc de fanfaronadele presei europene cu toleranța religioasă.

Nu sîntem popor intolerant, nu sîntem oameni bigoți, ba, din nenorocire, nu sîntem chiar nici destul de religioși. Religiunea e însă cea mai puternică dintre temeliile ordinei sociale, adecă un element de care mai ales un popor ce se află în luptă pentru stabilirea armoniei sociale trebuie să ție seamă.

Nu noi, ci ovreii sînt aceia care pretind a fi poporul ales al lui Dumnezeu. Noi nu pretindem că religiunea noastră e mai bună decît a lor ori că pe noi Dumnezeu ne iubește mai mult decît pe dînșii: Dumnezeul nostru e Dumnezeul păcii, al îndurării, al iubirii de oameni, Dumnezeu deopotrivă pentru toată făptura.

Știm însă și vedem un lucru: că religia noastră e una și a lor e alta; că temeliile vieții noastre sufletești sînt deosebite de ale lor.

O știm aceasta și cunoaștem că nu ne putem înțelege cu dînșii.

Aceasta nu ne dă dreptul de a-i bate, de a-i jefui ori de a-i sili să primească legea noastră. Și nici nu ne-am gîndit vreodată la asemenea lucruri. Cînd toată lumea îi lua la goană, noi le dădeam adăpost pe pămîntul nostru.

Îndată însă ce ei ar căuta să slăbească simțimîntul religios al românilor, ar trebui să-i luăm la goană ca pe niște oameni care năzuiesc să zguduie temeliile ordinei sociale.

Din întîmplare, ovreii au asemenea veleități și pentru aceea sînt niște oameni vrednici de a fi luați la goană, iară nu pentru că sînt semiți ori pentru că nu sînt creștini.

În o societate bine întemeiată prezența ovreilor îndeobște dă tărie simțimintelor religioase; o societate cuprinsă de ferbere cum e a noastră, ori respinge pe ovrei, ori nu mai are destulă putere primitivă, ca să reziste față cu înrîurirea lor stricăcioasă.

Cine trăiește în țara noastră poate să crează și să se închine cum îi place. Un lucru însă cerem de la dînsul: ca să respecteze credințele noastre, fiindcă aceste sînt garanțiile ordinei noastre sociale. Ovreul însă nu respectă nimic: religia lui e negațiunea tuturor religiunilor; Dumnezeul lui e negațiunea

tuturor Dumnezeilor; credințele și tradițiunile lui sînt negațiunea tuturor popoarelor afară de cel ales, destinat a cuprinde toată fața pămîntului2.

Dacă principele Bismark are dreptul de a lua la goană pe iezuiți și pe socialiști, nu înțelegem cum nouă ni se tăgăduiește același drept față cu ovreii, care de asemenea sînt o conjurațiune contra societății moderne. Noi nu persecutăm pe socialiști, fiindcă avem mai puțini decît Germania; putem însă persecuta în anumite împregiurări pe ovrei, din care avem mai mulți decît Germania are iezuiți, socialiști și ovrei împreună.

Popoarele din Europa să se îndure a nu trece cu vederea că majoritatea populației din fosta capitală a Moldovei sînt ovrei ți că aproape toate centrele de viață din Moldova sînt cu desăvirșire ovreiești. În Iași, Botoșani, Bacău, Huși, Dorohoi și așa mai departe populațiunile nu sînt decît în partea lor mai mică creștine, și orice om cugetător cunoaște cît e de mare înriurirea populațiunilor din orașe asupra celor de la țară.

Preotul, ca păstor sufletesc, nu-și face datoria dacă numai atește slujba în biserică, botează, cuminecă, cunună și îngroapă: el mai are, afară de aceste, să păzească turma ce i s-a încredințat de orice înriuriri stricăcioase. Dacă dar într-o zi ar pune la cale o goană contra ovreului, ce învenințează pe poporenii săi, el își face datoria și poporenii sînt în legitimă apărare. Pentru stat o asemenea mișcare ar fi o nouă greutate și poate un izvor de complicațiuni primejdioase, și asa e legitimă dorința noastră de a avea pe cît se poate de puțini ovrei în mijlocul nostru.

Orice măsură contra ovreilor e legitimă dacă dovedim că ei într-un chip ori într-altul turbură ordinea socială. În sine fapta unei persecuțiuni sistematice e vrednică de osîndă; motivată însă prin considerațiuni a căror legitimitate o admite întreaga societate modernă, ea ni se înfățișează ca un act de legitimă apărare, ca un drept firesc, la care noi, românii, în stadiul de tranziție socială în care ne aflăm, nu putem deloc renunța.

---

[2] Nu pot trece cu vederea o dovadă mai mult ori mai puțin hazlie despre aceasta. Chiar în anul acesta cineva, fără îndoială un ovreu, publică o broşură, «Cestiunea ebreilor din România» şi pune, ca deviză a lucrării sale, următorul pasaj din *Macaulay:*

«O clasă de oameni nu se poate exclude cun drepturi arară dacă se poate proba că exclusiunea ei este o absolută necesitate pentru a evita o primejdie mai mare, dacă primejdia este.*

VII

Cine sînt acești ovrei care vor să cîștige cu orice preț dreptul de a lua parte la viața noastră publică?

Sînt o parte dintr-un popor care nu are patrie pe întinsa față a pămîntului.

Și pentru ce nu are patrie?

Pentru că membrii lui sînt de la fire niște oameni care chiar nici între dînșii nu au putut forma un stat așezat pe temelii statornice.

Întreaga individualitate a poporului ovreiesc e alcătuită din niște însușiri omenești care fac ordinea socială și buna înțelegere peste putință.

Risipiți pe întreagă fața pămîntului, ovreii se iubesc și se înțeleg între dînșii; îndată însă ce sînt împreunați în număr mai mare la un loc, ei devin un cuib de disordine. Așa-i vedem prin orașele din Moldova. Și dacă i-am împreuna pe toți într-un stat, astăzi i-am vedea tot așa cum erau pe timpul risipirii Ierusalimului.

Acestor oameni se propune să le dăm dreptul de a lucra cu noi împreună.

Dar, după ce le vom fi dat acest drept, ar fi cu putință să mai lucrăm noi înșine ceva?

Sînt în această țară la 500 000 ovrei, adecă la vreo opt creștini și îndeosebi în Moldova la trei creștini un ovreu.

Îndată ce am da acestor oameni dreptul de a lua parte la viața publică, încetul cu încetul ei ar face să prevaleze în stat vederile, năzuințele și interesele lor și foarte curînd statul român, care și astăzi e destul de zăpăcit, ar ajunge a fi o adevărată casă de nebuni.

Germania, atît de milostivă față cu ovreii noștri, pentru ce le face puținilor ovrei de pe pămîntul său o mulțime de greutăți pe anumite tărimuri ale vieții publice? Le-a dat dreptul de a lua parte la viața publică, dar nu-i vede bucuros nici în armată, nici în administrație, nici chiar în jurisdicțiune.

Pentru ce?

Pentru că sînt niște oameni cărora le lipsesc cele mai de căpetenie calități cetățenești: curagiul, modestia și bunul cumpăt.

Ce s-ar alege din statul român dacă noi cu toate aceste am da ovreilor intrare liberă în sanctuarele vieții noastre?

VIII

Dar ovreii sînt hotăriți a se face români. Nu voim să punem la îndoială această patriotică hotărîre. Voim să credem că ovreii sînt dispuși a se lepăda de individualitatea lor națională și a primi pe a noastră; dar nu credem că sînt capabili de această metamorfoză.

Dacă vom locui împreună, ei vor învăța multe de la noi și noi vom învăța de la dînșii; de asemeni ei se vor deprinde a vorbi românește și numai românește, cum au vorbit odinioară în deosebitele limbi asiatice și cum vorbesc astăzi în deosebitele limbi europene: dar prin aceasta nu vor înceta a fi ovrei.

Toate acele mii de însușiri omenești, care alcătuiesc individualitatea ovreiască, sînt rezultate din o stare de lucruri cu totul streină de lumea noastră și moștenite din neam în neam după legile atavismului.

Chiar nici ovreii nu vor schimba aceste legi.

Sînt mii de ani de cînd ei trăiesc risipiți printre celelalte popoare și pînă în ziua de astăzi individualitatea lor e proaspătă. Ovreul din Franța nu e decît un ovreu franțuzesc, cel din Englitera un ovreu englezesc, cel din Germania ovreu nemțesc, într-un cuvînt ovrei sînt cu toții. Cît pentru ovreii noștri, ei nici nu sînt românești, ci un amestec de ovrei nemțești, poloneji, rusești și spanioli.

Ei sînt un soi de oameni care în virtutea legilor firești năzuiesc a se susține. Pentru aceea, marele filosof Schopenhauer pune în vederea societății noastre, că niciodată un ovreu englezesc, aflîndu-se față cu un englez și față cu un ovreu din Siria, amîndoi deopotrivă în primejdie, nu va scăpa pe englez, ci pe ovreu.

Este o nebunie a crede că noi românii vom izbuti a face un lucru pe care nimeni în lume n-a știut să-l facă.

Pe fața pămîntului noi sîntem singurul popor care a știut să facă din o parte mare a țiganilor oameni cumsecade, singura țară în care țiganii ară, seamănă și seceră.

Dar acești țigani tot țigani au rămas.

Pentru ce?

Pentru că nu se amestecă cu noi în sînge.

E peste putință ca două popoare să ajungă a fi cu vremea un singur popor fără ca ele să se încuscrească și astfel să producă o generație de oameni mai asemănați între dînșii.

Ei, bine! Ovreii nu se încuscresc cu nimeni. Credințele și tradițiunile lor exclud ori ce amestec de sînge cu alte popoare.

Și dacă ne dăm bine seamă, aflăm că această izolare are motive poate chiar fiziologice.

Cel puțin în Europa nu este un singur popor cu care ovreii ar putea produce generațiuni trainice. Îndată ce se încuscresc cu alții, ovreii, atît de productivi și de trainici, produc îndeobște urmași lipsiți de trăinicie.

Oricine poate constata că familiile ovreilor botezați și îndeobște familiile produse din amestecul cu sînge ovreiesc, numai foarte arareori produc patru generațiuni, ci se stîrpesc cu a treia generație, care e stearpă. Aceasta poate în virtutea deplasării, fiindcă sînt puțini între mulți.

De sine se înțelege că oamenii produși dintr-un asemenea amestec trebuie să fie inteligenți, poate chiar geniali, îndeobște individualități bogate și pronunțate, dar lipsite de trăinicie.

E deci pe deplin legitimă aversiunea ovreilor contra încuscrirei cu alte popoare; tot atît de legitimă e însă și dorința noastră de a depărta din mijlocul nostru pe niște oameni care nu vor să se amestece cu noi.

Speranța noastră de a stabili armonia socială prin succesiva românizare a streinilor din țară e întemeiată pe putința încuscrirei cu acești streini: față cu ovreii această putință lipsește cu desăvîrșire în vecii vecilor ei vor rămîne în mijlocul nostru un element strein, care ne turbură armonia socială.

Nu-i vorbă! Îi privim ca pe o nevoie fatală de care nu putem scăpa.

Sîntem gata de a-i suferi în mijlocul nostru. Nu ne facem însă iluziuni deșerte și, înainte de a ne fi organizat, nu le putem da o prea mare înrîurire în viața noastră.

IX

Puterile europene — afara, se înțelege, de Rusia, — cer ca și noi să procedăm față cu ovreii cum au procedat ele. Oamenii din țările luminilor ar trebui însă să ție seamă că la noi chestiunea nu e pusă astfel, cum era în alte țări.

Înainte de toate noi avem mai mulți ovrei decît alte popoare și acești ovrei sînt o amestecătură de ovrei spanioli, nemțești, poloneji și rusești, adecă un adevărat bocluc social.

Apoi — stadiul de dezvoltare economică, morală și politică în care ne aflăm noi, e foarte deosebit de acela în care se aflau alte popoare, cînd au acordat ovreilor drepturile politice și civile.

Astfel alte popoare se luptau cu un mai mare capital de puteri împotriva unui vrăjmaș mai slab și mai puțin primejdios.

Dacă poporul român nu va gospodări cu micul său capital de puteri vii, ci, încrezut peste măsură, va primi lupta cu ovreii, el încetul cu încetul va trebui să se stingă.

În România lupta cu nevoile vieții de toate zilele și cu elementele streine din țară consumă atit de multe puteri, încît abia ne mai rămîne un mic prisos pentru dezvoltarea noastră. Acest mic prisos, din care tragem toată nădejdea viitoarei noastre propășiri, nu-l mai putem jertfi în luptă cu un nou element strein. în stadiul de închegare socială în care ne aflăm astăzi, nu putem susținea lupta contra ovreilor și cîtă vreme nevoile de toate zilele nu se vor fi înlăturat și armonia socială nu se va fi stabilit, cîtă vreme nu vom fi agonisit destule puteri, nu putem primi lupta dreaptă cu ovreii fără de a comite un act de sinucidere.

Tocmai astăzi cînd urmăm a așeza temeliile dezvoltării noastre naționale, nu putem da ovreilor dreptul de a înrîuri asupra legislației, asupra mișcării literare, asupra culturei estetice și îndeobște asupra vieții noastre morale și intelectuale. După ce ne vom fi așezat cu desăvîrșire și vom fi pornit în dezvoltarea noastră pe căi hotărîte, vom putea să ne înț elegem; deocamdată însă avem atît de mult de lucru, încît nici nu ne rămîne timp să mai stăm de vorbă și cu dînșii.

Chiar și acum, pe cînd n-au nici drepturi politice, nici toate drepturile civile, zăpăceala în care ne aflăm ne-a pus la discreția lor. ce s-ar alege de noi, dacă le-am acorda toate drepturile?

X

Cele mai multe din greutățile cu care se luptă statul român în viața sa de toate zilele sînt izvorite din lipsa de potrivire între numărul populațiunei și stadiul de dezvoltare socială în vederea căruia s-a organizat țara.

Organizația e prea scumpă, fiindcă sînt prea puțini oameni care poartă cheltuielile ei. Sînt în țară atîte și atîte ministerii, tribunale, prefecturi, subprefecturi, comune etc. etc. Din punctul de vedere al întinderei teritoriale toate aceste sînt mai mult ori mai puțin potrivite. Privite însă din punctul de vedere al numărului populațiunei și al totalității afacerilor, așezămintele sînt prea multe și foarte adeseori funcționarii n-au de lucru. Astfel nu numai sarcinele sînt prea mari, ci din ele se acopăr totodată cheltuieli în mare parte zadarnice. Cu toate aceste, nu putem scădea nici numărul așezămintelor, nici statul funcționarilor, fără ca să jignim funcționarea regulată a serviciilor publice și fără ca să impunem cetățenilor cu pricini sarcini mai mari decît pînă acum. Organizațiunea, după ce-am introdus-o odată, trebuie să fie întreagă, căci îndată ce o am ciunti, am produce o confuziune în funcționarea ei.

Tot din cauza lipsei de populațiune, viața comunală, astfel precum e organizată, nu se poate dezvolta. Satele îndeobște sînt prea mici spre a putea purta cheltuielile administrative; iară împreunînd mai multe sate în o comună, nu mai facem ca administrația să fie anevoioasă, ci sporim totodată și cheltuielile membrilor comunei așezați la locurile mai depărtate. Aceste greutăți împedecă pe cei mai mulți dintre oameni a lua parte la viața comunală și județiană.

Dezvoltarea, în sfîrșit, e jignită în toate privințele prin această nepotrivire între organizații si populație. Cei mai mulți oameni nu-și trimit copiii la ș coală, ori școala e prea depărtată, ori comuna nu poate întreține o școală destul de bună.

De asemenea întreținerea căilor de comunicație și a zidirilor publice, controlarea funcționarilor publici prin cetățenii administrați și îndeobște participarea la viața publică, așa cum se prevede în organizația noastră, presupune o populație cu mult mai îndesată decît cea din România.

Se înțelege că, în proporțiunea în care s-ar spori, populațiunea s-ar dezvolta în toate privințele și așa am ajunge la stadiul de dezvoltare prevăzut în organizația noastră.

Fără sporirea populațiunei niciodată nu vom putea ajunge la acest stadiu, fiindcă orice stadiu de dezvoltare presupune, ca un corelat, o anumită desime a populațiunei.

Știm însă prea bine că peste tot populația din România nu se sporește decît în proporțiuni foarte mici, cam 1 % pe an, ba pe alocurea chiar scade cu cîte 1-2 %.

Foarte firește una dintre cele mai de căpetenie cauze ale acestei mizerii în mișcarea populațiunei e tocmai organizația noastră.

O altă cauză nu mai puțin de căpetenie e însă înriurirea și chiar numai prezența ovreilor pe pământul românesc.

XI

Legea mișcării populațiunei e aceasta: sînt pe o anumită bucată de pămînt totdeauna atîți oameni cîți pot trăi. Războaiele, ciuma, holera și alte boale epidemice nu produc o scădere statornică în populațiune; numai și numai înmulțirea peste măsură a trebuințelor face ca să moară mai mulți oameni decît se nasc, și ca cei născuți să n-aibă parte de zile multe. Fie oamenii frumoși și teferi, ori fie în partea lor cea mare niște stîrpituri, ei se sporesc cînd au din ce trăi.

Într-un cuvînt, e legea pe care o găsim în toată natura, nu numai la vietăți, ci și la ierburi.

E însă un lucru știut că vietățile așa zise de rasă stabilită sînt mai spornice și mai bogate în putere și că numai anumite rase se pot crucișa, fără ca noua generație să-și piarză trăinicia. Așa sînt rase de cai, de vite ori de cîni, care, crucișîndu-se E însă cu putință să intre în capul nostru gîndirea nebunească de a vedea, cum chiar în virtutea legilor croite de noi înșine, românul ajunge a fi hilot al ovreului?

Vasăzică, ovreul își scrie broșura cu scopul de a dovedi că ovreii nu sînt primejdioși pentru societatea română, deoarece admite că, dacă în adevăr sînt primejdioși, se cuvine să fie lipsiți de drepturi.

Chiar însă în lucrarea prin care ar voi să ne deie această dovadă, el fiind mai puțin viclean decît alți frați ai săi, ne spune următoarele:

Pag. 4: „Fiecare putere în parte poate interveni în afacerile interioare ale unui stat străin".

Pag. 8: „Mă închin înaintea miraculoasei puteri a prea sfîntului botez. Confiteor peccatum meum. Văz că am fost pînă acum în eroare; timpul minunilor n-a trecut încă".

Pag. 9: „Poporul român, cît de tolerant ar fi fost el, nu putea să ierte de tot nenorocitului popor ebreu o persecuțiune de 18 secole și clerul nu putea să uite că strămoșii lor au crucificat, se zice, pe Christ".

Pag. 30: „Dar am uitat, Imperatul Rusielor nu e om — ca toți oamenii —, e reprezentantul prea Dreptului Dumnezeu pe pămînt".

Iată dar cum chiar atunci cînd vrea să-și arate nevinovăția, ovreul înainte de toate susține dreptul de intervenire a popoarelor streine în afacerile noastre interne și după aceea își bate joc de credințele noastre religioase, ba chiar și de Dumnezeul nostru.

Obraznic de la fire, el trece cu vederea că se află în mijlocul unei societăți botezate și își bate joc de taina botezului, pune la îndoială restignirea lui Christos de către ovrei pe timpul lui Pilat din Pont, adică unul dintre punctele simbolului de credință al nostru și, în sfîrșit, își face haz chiar de dreptatea Dumnezeului nostru.

Aceasta o face acum, cînd cere drepturi, în o lucrare de cîteva pagine și față cu adversarii săi: dați-i, vă rog, drepturi, fiindcă nu e de loc primejdios pentru societate. Taina botezului, restignirea lui Christos și dreptatea lui Dumnezeu sînt trei lucruri asupra cărora în societatea română creștină discuțiunea deocamdată este oprită, deoarece ea foarte lesne ar putea da loc la turburări: ovreul cu toate aceste nu se poate stăpîni, ci caută însuși ocaziunea pentru o legitimă persecuțiune. Iară dacă în adevăr s-ar întimpla ca creștinii revoltați de obrăznicia lui să-l chieme la ordine, tot el țipă „Gewalt!"

XIII

De mult încă ovreii rivnesc la proprietatea pămînturilor din România,

Sînt roditoare aceste pămînturi, și oamenii cari le muncesc sînt răbdători și supuși.

Mulțumită lipsei noastre de cumpăt gospodăresc, cele mai multe din moșiile rămase de la părinții noștri sînt ca și vîndute și nu rămîne decît să dăm ovreilor dreptul de a se declara de proprietari legiuiți ai lor.

N-a trecut încă anul de cînd un „mare și eminent" bărbat politic din România, un român, ba chiar un „fiu al poporului" își da silință să dovedească lumii adunate la Atheneu că nu vom putea scăpa din strimtorarea noastră financiară decît dacă vom schimba capitalul de domenii cu alte capitale mai mult ori mai puțin industriale, dacă vom face o conversiune a datoriilor publice, adică, în vorbă curat românească, dacă vom vinde moșiile pe hîrtii — „al pari".

Cine să le cumpere?

Aceia care au hîrtii.

Nu a trecut încă un an de zile de cînd guvernul a crezut de cuviință a pune în circulație „bilete hipotecare".

Aceste bilete circulează astăzi cu agio

Pentru ce?

Mai ales pentru că cu asemenea bilete se pot cumpăra moșii ale statului.

Tocmai se urmează negoțierile pentru răscumpărarea căilor ferate române.

E vorba de un mare succes patriotic.

Prea bine! Să fie succes; dar toate aceste evoluțiuni financiare au un singur înțeles: folosindu-se de ovrei și de incapacitatea — să zicem numai de incapacitatea — bărbaților noș tri politici, Germania voiește să ciștige un drept de stăpînire asupra pămîntului românesc. Direcția

firească3, în care prisosul de populație al Germaniei ar trebui să se răspîndească, e valea Dunărei. De cînd o parte a teritoriului Carpaților a căzut sub stăpînirea Habsburgilor, nemții mereu se varsă pe valea Dunărei în jos, încît astăzi se află ca pete mai mari ori mai mici printre Dunărea și Laita, printre Dunărea și Tisa, în Banatul Timișorii, în ținutul Crișurilor, ba chiar în Ardeal (afară de sași, așa numiții șvabi veniți de curînd) și în Bucovina.

La Orșova și la Mamomița sînt însă două puncte, peste care acești coloniști nu au putut încă trece. Nemții numesc acest curent „Der Drang nach Osten", pornirea spre orient: la hotarele pămîntului românesc această pornire se înfundă.

Capitalele angajate în România sînt menite a fi puterea desfundătoare.

E în această țară un mare gol în populațiune și lucrul firesc e ca popoarele de dimpregiur să aibă tendența de a umplea cu prisosul lor acest gol; chiar mai firească e însă tendența noastră de a-l umplea înșine din sporiul populațiunei române, și pentru aceea nu am dat pînă acum nimănui dreptul de a pune colonii streine pe pămîntul nostru.

Ovreii au un mare interes de a face ca România să acorde acest drept — îndeosebi pentru colonii germane.

E în țară un prisos de pămînturi și îndeosebi un foarte mare prisos de prcprietăți mari. În aceeași vreme e mare lipsa de capital de bani, de brațe și de capital intelectual. În sfîrșit, greutățile transportului sînt îndeobște mari. După toate aceste, țiind seamă de productivitatea pămîntului, valoarea reală a moșiilor e foarte mică. Și chiar mai mic e prețul lor curent, deoarece nu numai aproape toate moșiile statului, ci totodată și foarte multe din moșiile boierilor sînt oarecum scoase la mezat.

Dați acum ovreului dreptul de a cumpăra această marfă ieftină și peste cîț iva ani nu veți mai fi în stare să-i tăgăduiți dreptul de a-și aduce din Germania muncitori buni și inteligenți, care vor urca valoarea pămîntului și vor spori capitalul băgat în el, astfel că moșia cumpărată acum cu 200 000 lei noi, peste cîțiva ani, după ce se vor fi înlăturat împregiurările cari o depreciază, se va vinde cu 500 000 și chiar mai scump.

E un mare folos pentru această țară! — Da! fără îndoială; dar e o lovitură de moarte pentru poporul românesc. Și parcă din punctul de vedere al nostru e mai bine ca pe acest pămînt să se adăpostească pe ici, pe colo cîte un român deocamdată sărac, decît ca numaidecît să vedem redicîndu-se printre colibele hiloților români palate de oameni bogați.

Cît pentru nemți, îi primim bucuros în mijlocul nostru, deoarece sînt un element care ne aduce o cultură adevărată, iară nu coruptă ca aceea a ovreilor; îi primim însă în locul ovreilor, nu împreună cu dînșii. Dacă astăzi nemții sînt întîmpinați la noi cu oarecare răceală, cauza e numai fiindcă îi știm ca pe niște susțiitori ai ovreilor.

---

[3] Zic oamenii de autoritate din Germania.

Dar, cu toate aceste, coloniile germane nu le primim bucuros. Nu ne pare deloc adevărat că pornirea germanilor spre orient e firească. Pe cît știm, toate popoarele, ba chiar toate vietățile din preajma Europei au tendența de a migra — nu spre orient și nord — ci spre occident și sud. Chinejii sînt aceia cari încep să migreze spre orient și ovreii ce par a face în migrarea lor ocolul pămîntului.

Toate vietățile și toate popoarele europene migrate spre orient încetul cu încetul degenerează. Astfel și coloniile germane ce s-ar așeza pe pămîntul românesc, în loc de a fi în țara noastră un element de cultură, ar cădea și ar spori numai greutățile vieții noastre publice.

Direcția firească a migrațiunei popoarelor apusene e spre Africa și mai ales spre America, unde le merge bine.

Motive politice, economice și motive de apropiere au abătut pe o parte din emigrațiunea germană spre orient și autoritățile germane n-au decît să se încredințeze dacă șvabii din Țara Ungurească, din Banatul Timișorii, din Ardeal și din Bucovina, dacă îndeobște coloniile germane din orient sînt ori nu sînt degenerate. Nu mai vorbim de sașii din Ardeal, care, în ciuda privilegiilor de care s-au bucurat, se sting văzînd cu ochii și își lasă satele românilor „sălbatici" năvăliți de prin înfundăturile Carpaților; întrebăm numai, ce s-a ales de coloniile șvăbești din Ardeal și dacă populația șvăbească din Țara Ungurească și din Banat se sporește ori scade.

Nici noi, nici germanii nu ar trage folos din realizarea unei asemenea idei de colonizare: singurii care s-ar folosi ar fi ovreii cu capitalele lor înzecite.

Dar,în sfîrșit, ce ne pasă dacă adevărul e acesta ori altul: aceia pe cari el îi privește să se lămurească înșiși asupra lui.

S-a zis de multe ori că România e țara improbabilităților și că la români toate sînt cu putință.

E însă un lucru care chiar nici în România nu e cu putință, fiindcă el ar fi împotriva tradițiunilor țării: părinții, bunii și străbunii noștri chiar nici sultanului nu i-au dat dreptul de a stăpîni pămînt românesc și acești bătrîni știau ce fac.

XIV

Pun la acest loc în vederea cetitorului două hrisoave Domnești, luate din cartea D-lui Cezar Bolliac intitulată Mănăstirile din România și publicată la anul 1862. Din parte-mi nu adaug nici un cuvînt la ceea ce au zis înțelepții și de popor iubitorii noștri bătrîni, ci las ca hrisoavele să-și facă însele impresia binecuvîntată:

1639

În numele tatălui și al fiului și al Sfîntului Duh amin

Noi Io Mateiu Basarab cu darul lui Dumnezeu Domnitor și biruitor a toată Țara Românească, încă și unor părți de peste munte a Almașiului și Făgărașului Domn iproci, tuturor dimpreună, așijderea și fiecăruia cîte unul deosebi, cărora se cade a ști și a înțelege de acest lucru, locuitorilor țărei noastre românesci dintre amîndouă rîndurile, așa duhovnicilor ca și mirenilor, prea luminaților Domni, preasfinților Mitropoliți de Dumnezeu iubiților Episcopi, preacinstiților Arhimandriți, cinstinților igumeni, cu bună mîndrie Protopopi și preoți și diaconi și a tot cinul bisericesc, așijderea celor de bună rudă boieri mari, cinstiți și socotiți sfetnici, dregători, judecători și a toată mesererea tocmitori ai țărei și tuturor boierilor mari și mici ai țărei noastre, iubiților credincioșilor noștri cești de acum cari sînteți de față și cari vor fi după aceea în veac, pentru că după obiceiul ce s-au înrădăcinat în toată lumea cu voia și cu învățătura Domnului nostru Isus Christos de rîndul sfintelor Monastiri, fostu-s-au întărit $i aici în țara noastră de în zilele vechi, și de în descălecata țărei ooiceiu ca acela, îacem . știre cu acest hrisov al nostru a zidi bunii și de Dumnezeu iubitorii creștini, Domnii și Mitropoliții, Episcopii, boierii și fiecine de împuternicii locuitorii țărei, case Dtimnezeiesci, sfinte Mănăstiri așa prin munți, prin păduri ca și prin orașe întru mutim ea slavei numelui lui Dumnezeu și întru lauda preacuratei și a tuturor sfinților lui Dumnezeu, și întru locuința și hrana a celor cari după cuvîntul sfintei Evanghelii lumea și ale lumei toate au lăsat și au mers după Dumnezeu și întru vecinica pomană a lor și iertăciunea păcatelor și întru cinstea țărei, și a le întări cu moșii și cu averi clătitoare și neclătitoare, cari obiceiuri și s-au păzit pănă în acești ani și vrem de acum mai de pe urmă cînd se întîmplă de stătură a fi Mitropoliți și Domnitori țărei oameni străini nouă, nu cu legea sfîntă, ci cu neamul, cu limba și cu năravurile cele rele, adică greci; cari după ce nu se îndurară nici se leneviră în viața biruinților a ismeni și a pune jos obiceiurile cele bune bătrîne ale țărei, pentru care stricăciune a obiceiurilor curînd le fu a aduce și țara la risipire desăvirșită și la pustiire, și pe dînsa pustiind-o, nu se rușinară, nici se temură a atinge năravul lor cel rău și de sfintele Mănăstiri Domnesci ale țărei, ci îndrăzniră a călca obiceiurile Mănăstirilor și pravilele ctitorilor Domnilor, bătrîni, ce au fost legiuit ei de sfintele Mănăstirile lor, a le pune jos și a intra în blestemele lor, și spurcîndu-și mînile lor cu orbitoarea mită, subt hideană taină, începură a vinde și cărciumări sfintele Mănăstiri ale țărei și lavrele Domnesci a le supune metoașe

dajnice altor Mănăstiri de prin Țara Grecească și de la St. Agura, făcîndu-le hrisoave de închinăciune fără de știrea sfatului și fără de voia soborului și a rumului din locuitorii țărei, ca să le biruiască și să le moștenească în veac; de care lucru binevenise vremea cuvîntului lui David sfînt Prooroc și împărat a-l zicere și noi cu puținei numai schimbîndu-l: „Doamne veniră străinii în moșia noastră și-și spurcară mînile lor cu mite, și îndrăsniră a vinde, și a cărciumări sfintele tale și a goni pe moșneni și în trudele și ostenelele lor a băga pe străini, fum de rușine și de tmputăciune vecinilor noștri"; ci milostivul Dumnezeu nu de tot și pănă în sfîrșit ne prididea străini ca aceia, nici au trecut rugăciunile, lacrămile, suspinile acelor părinți duhovnicești goniți de străini de prin locuințele lor în silă fără dreptate. Ci iarăși întorcîndu-și mila cea mare Dumnezeiască spre această săracă de țară și pomenind milele lui cele de demult ce au fost făcut cu neamul nostru Băsărăbesc, cu cei Domni moșnenii țărei cari a multe Mănăstiri și biserici fură ziditori și miluitori, și aceleași mile de demult vrînd a le înnoi iarăși aceluiași neam Basarabesc spre goni rea din țară a străinilor, și spre adunarea moșnenilor țărei adusu-și-au aminte de noi cari sîntem mai sus ziși Io Mateiu Basarab și ne au adus din țări străine de unde eram goniți de străini și pribeagi de răul lor, și ne aleasă la domnia țărei, și ne ridică la scaunul moșilor noștri. Deci cînd ne așezarăm cu mila sfinției sale a fi biruitori țărei și țiitori de steagul împărătesc, atunci aduna tu-s-au tot soborul țărei înaintea noastră și duhovnicesc și mirenesc, carii plecînd genuchele lor toți înaintea noastră cu lăcrămoasă strigare au jeluit și s-au pîns în înaintea noastră de strîmbătatea ce au răbdat de la străini, nu numai ailaltă țară ci și sfintele Mănăstiri cum scrie mai sus. Drept aceea, noi ce sîntem mai sus ziși Io Mateiu Basarab, din înaintea adunărei a toată țara cu sfatul și cu voia a tot soborul, așa am tocmit, cum acele sfinte lavre Domnesci, cari le au închinat acei Domni și Vlădici străini, pentru mită, fără voia și fără de știrea nimului, de le au supus metoașe dajnice altor Mănăstiri din Țara Grecească, din sfînta Agura, și de pe aiurea, însă Mănăstirile anume: Tismana, Cozia, Argeșiul, Bistrița, Govora, Dealul, Glavaciocul, Snagovul, Cotmeana, Valea, Rincăciovul, Mislea, Bolintinul, Cîmpu-Lung, Căldărușani, Brîncovenii, Sadova, Amota, Gura-Motrului, Potopul, Nucetul, Tinganul, acele toate să fie în pace de călugării străini, cărora li s-au fost dat pentru mitele lor să aibă a trăi Mănăstirile într-acea slobozie ce au avut mai de înainte pe acea pravilă și tocmeală cum au legiuit ziditorii și ctitorii lor, și să aibă a fi pe seama țărei cum au fost de veac, însă alegînd afară acele Mănăstiri măcar Domnesci, măcar boieresci cari singuri ctitorii le au supus metoașe cine unde au vrut, acelea să fie supuse și stătătoare călugărilor străini însă după cum vor fi scris și legiuit ctititorii în cărțile lor de închinăciune pe acea tocmeală ne schimbată să trăiască; iară Mănăstirile ce le au coprins călugării străini pe mită, să fie lipsiți de dînsele, și să aibă a locui într-însele călugării țărei, și să aibă a li se lua și cărți, hrisoave și orice direse vor avea pe dînsele de la cei Domni și Vlădici străini; iară de le vor și ascunde, și le-ar scoate în înainte ori în ce vreme, nici odinioară crezute, primite nici în seamă băgate de niminea să nu fie, ci încă luate de • la mînile lor să fie și să se spargă ca nisce lucruri fără dreptate și cu strîmbătatea mitei făcute în silă și fără voia soborului țărei; iată cine din Domni cari va alege Dumnezeu după petrecerca noastră, sau din Vlădici, sau din Episcopi, sau din boieri și puternici, se va ispite vre odinioară, pentru mită sau pentru rugăciunile și alniciile călugărilor străini

sau cu îndemnarea a cuiva din străini sau din țară a primi acele cărți sau hrisoave ascunse de dînșii ce se ar arăta vreo dată, și acest hrisov al nostru care este cu sfatul, cu voia a tot soborul țărei făcut, va călca și în seamă nu îl va băga și va închina și supune vre una din Mănăstirile țărei veri din acele ce au fost vîndute și cărciumări te de acei străini, veri din care n-au fost acela om, Domn fie, Mitropolit fie, Episcop fie, sau ori ce boier mare va fi, ori străin, ori din țară, acela om dimpreună cu îndemnătorii lui, să aibă a moșteni blestemul soborului, arhiereilor, igumenilor și a toți preoții țărei, care blestem naintea noastră și naintea adunărei a toată țara în sfintele odăjdii îmbrăcați și cu făclii aprinse în mînă înfricoșat și groasnic făcutu-l-au și blestemînd stinsu-s-au făcliile cum este legea blestemului, care blestem într-acest hrisov al nostru arătămu-l și noi și-l punem în nainte, cum pe om c-acela carele va îndrăzni a sparge această sobornicească legătură dimpreună cu îndemnătorii lui să-l spargă Domnul Dumnezeu, să-l vină cursa care nu o știe! Și vînătoarea ce-i au ascuns să-l cuprirtză și într-acea cursă să cază, să-i fie curtea lui pustie, și întru locașul lui să n-aibă cine locui, să se șteargă numele lui din cartea vieței, și cu direpții să nu se scrie, să puie Dumnezeu pe păcătosul asupra lui și diavolul să stea d-a dreapta lui cînd se va judeca să iasă osîndit, și rugăciunea lui să fie întru păcat, și să fie zilele lui puține și dregătoria lui să o ia altul, să fie feciorii lui rămași săraci și muierea lui văduvă și să fie goniți din casa lor, datornicii să caute toate cîte sînt ale lor, să jăfuiască osteneala lui, osfințitori să n-aibă, nici să fie cineva a-l milui să fie feciorii lui de peire, într-un neam să se mărture pomana lui, să se pomenească strimbătatea părinților înaintea lui Dumnezeu și păcatul, mînia să nu se curățească, ce să fie înaintea lui Dumnezeu pururea, să cază de vrăjmașii lui în deșert, să gonească vrăjmașul pe sufletul lui și să-l ajungă, și să calce în pămînt viața lui și vestea lui în țearină s-o puie, și să se mărture de pe pămînt pomana lui și la sfirșenie să se ia cu păgînii, și în ziua de înfricoșata judecată să nu vază slava lui Dumnezeu, și foc și spuză și vînt viforit să-i fie partea paharului lui împreună cu Iuda și cu Arie; și acestea să se întîmpleze lui a le nemeri în valea matcei focului cu de trei ori anatema a 318 sfinți părinți de la soborul Nicheii.

Așijderea iarăși împotrivă cine va cinsti și va păzi neclintită această sobornicească tocmeală dintr-acest hrisov al nostru, și-l va mai întări și cu hrisovul lui, pe acela să-l auză Dumnezeu în zi de grija lui, să-l sprijinească numele Dumnezeului lui Iacob, să-l trimită ajutor de la sfîntul și din Sion, să-l folosească, să-l blagoslovească Domnul și să vază tot binele în toate zilele vieții lui, să-i dea Dumnezeu zile lungi și blagoslovenie în veacul veacului, să se lumineze timpuriu lumina lui, să-i meargă înainte dreptatea lui și slava lui Dumnezeu să-l cuprinză, să răsară lumina lui la întuneric și întunericul lui să fie ca o amiazăzi, și să fie Dumnezeul lui cu dînsul pururea și să se sature cum cugetă sufletul lui; acela la săvirșenie după moarte să intre în bucuria Domnului Dumnezeului său, și în veac să fie părtașiu al bunătății ca acela care ochiu n-au văzut, urechia n-au auzit, și la inima omului n-au venit, carea au gătit Dumnezeu celora ce iubesc pe dînsul care Dumnezeu locuiesce în lumina cea ne apropiată, cela ce este blagoslovit în veci amin; și către mai mare credință a acestui lucru sobornicesc mărturii aducem într-acest hrisov al nostru cinstiții și credincioșii, sfeatnicii Domniei noastre și dregătorii țărei duhovnicesci și mireani, chir părintele nostru Arhimitropolitul Vlădica Teofil al

țărei românesci, chir Ignatie Episcopul sfintei Episcopii Rîmnicu, chir Ștefan Episcopul sfintei Episcopii Buzăului, Pan Teodosie vel ban, Pan Hrizea vel dvor Pan Grigorie vel log: Pan Radu vel vist: Pan Preda vel spat: Pan Buzinca vel Cluc: Pan Socol vel Stol: Pan Radu vel com: Pan Vucină vel Pah: Pan Constantin vel Post și Is: singura zisa Domniei mele, și iarăși pentru aceia tărie a credinței cu mîna noastră am iscălit și pecetia cea mare a țărei noastre a o lega am preporuncit, și am scris eu Pîrvul Radulovici. Dată în palatul nostru cel de căpetenie în cetatea de Dumnezeu păzită în București. Luna (fără) 28 zile. Anul de la facerea lumei 7147, iară de la mîntuirea lumei 1639, iară al Domniei noastre al șeaptelea an.

Io Mateiu Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn

Pecetia Domneasca există în onginal, fiind din cele atimate.

1669 Decembre 9.

Cu mila lui Dumnezeu Io Radul Voevod și Domn Țărei Ungro-Vlahiei. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele ca să fie de mare credință cinstiților Arhierei, prea cuvioșilor Arhimandriți, și igumenilor de pre la toate sfintele Mînăstiri și tutulor boierilor celor mari și al doilea, și tutulor slujitorilor, popilor, diaconilor și a tutulor țăranilor cîți se află viețuitori în țara Domniei mele ca să se știe că domnind Domnia mea pănă al patrulea an, și miluind Domnia mea pre oameni streini pre greci, cu boieri și cu slujbe iară ei începură a face p a adduga lucruri și obiceiuri rele în țara Domniei mele, care lucruri și obiceiuri Arhiereii și tot sfatul Domniei mele și toată țara nu le-au mai putut obicinui xrizînd că sint de mare pagubă țărei, pentru aceea Domnia mea am socotit de am strîns toată țara, boierii cei mari și mici, roșii și Mazili și toți slujitorii, de am sfătuit cu voia Domniei mele pentru atita pustiire și sărăcie a țărei, de am căutat să se afle de unde cad acele nevoi pre țară de care lucru aflat-am Domnia mea și am adevărat din preună cu toată țara cum toate nevoile și sărăcia țărei este de la greci streini, care amestec Domniile și vînd țara fără de milă, și o precupesc cu carnete asuprite, și dacă vin în țară și apuc la dregătorii, ei nu socotesc să imble după obiceiul țărei, ci stric toate lucrurile cele bune și adaug legi rele și asuprite și vînzări întru boierimea țărei, cari Dumnezeu nu poftesce, și încă și alte slujbe le-au mărit și le-au rădicat foarte ca să-și îmbogățească casele lor și încă alte multe obiceiuri rele au arătat spre oamenii țărei, nesocotind pre nici un om de țară, streinînd oamenii țărei de către Domnia mea cu pisme și cu năpești, asuprind și săraci fără de milă, și aretînd marc vrășmeșie către toți oamenii țărei, mai vîrtos un Necula Sofialîu ce au fost Clucer și Balaș ce au fost Paharnic, boierindu-se cu mite, și fiind mozviri vindea în tot ceasul pre boierii țărei la Domnia mea cu pîră de cap precum li s-au aflat pîrile lor fățișat și încă țara o au dat în jaf; deci vezînd Domnia mea niște lucruri ca acelea, socotit-am Domnia mea din preună cu tot sfatul țărei ce am făcut Domnia mea legătură și mare jurămînt, de am jurat Domnia mea țărei pre Sfînta Evangeiie, cu mare afurisanie naintea cinstitului și prea Sfințitului părintelui nostru a țărei chiar Teodosie mitrorolitul ș i dinaintea părintelui Serafim Episcopul de la Rimnic, și a părintelui Gngorie Episcopul de la Buzău, în Sfînta Mitropolie cea mare din scaunul Domniei mele din Bucuresci, unde este hramul mare împărat Sfînt Constantin Eleni, și după jurămînt cu tot sfatul țărei, călcat-am Domnia mec acele obiceiuri rele și

le-am pus Domnia mea toate jos și am scos pre acei greci streini din țară afară ca pe niște oameni răi și neprietini ai țărei, și am tocmit Domnia mea aste lucruri bune, ca să fie de folos țărei și Domniei mele, ca și cum cele legi și obiceiuri bune ce le-au fost tocmit cei Domni bătrîni din nainte ce li se fericea azi viața lor și li se cunosc tocmelile lorr că au fost de folos țărei, și încă iară am mai socotit Domnia mea împreună cu tot sfatul țărei, Mînăstirile cele mari și cele mici cari nu sînt închinate printr-alte părți streine pre la alte mînăstiri, acela încă să aibă a-și pune igumeni români după obiceiul și tocmeala lor, iară om strein grec să nu fie volnic nimenilea a pune, nici a le închina, ca să fie metoașe altor Mînăstiri, așijderea și la biserica Domniei mele din curtea Domnească încă am tocmit Domnia mea să nu mai fie oameni streini călugări greci, ci să fie popi mi re ani români precum au fost și mai din nainte vreme, pentru că acești oameni streini greci n-au fost nici o dată țărei și Domniei de folos, ci tot de pagubă și de stricăciune ca niște oameni răi, și fără de frica lui Dumnezeu, ca și în zilele răposatului părintelui Domniei mele Io Leon Ștefan Voevod, și atuncea grecii iară au fost împresurat țara cu vtnzările și cu cametile ca și acum pănă ce i-au fost scos țara și părintele Domniei mele cu mare ocară de aici din țară ca pre niște oameni răi, precum am văzut Domnia mea și cartea răposatului părintelui Domniei mele întărită cu mare blestem și afurisanie. Așijderea și Domnia mea încă am înnoit și am întărit cu această carte a Domniei mele, cu mare blestem și legătură pre tocmeală și așezămînt ce scrie mai sus, și după jurămînt pus-am Domnia mea și blestem cum de-mi voi călca Domnia mea această legătură, și jurămînt, acela blestem să fie tot asupra capului Domniei mele și a casei Domniei mele, iară pre carele va dărui Domnul Dumnezeu a fi Domn în urma noastră Țărei Românesci, încă-l rog cu numele lui Dumnezeu să aibă a cinsti și a înnoi și a întări această legătură pre tocmeală cum scrie mai sus, iară cine va călca și va sparge această legătură și carte a Domniei mele acela să fie proclet și blestemat de Vlădica Christos și afurisit de 318 părinți cei de la Nicheia, parte să aibă cu Iuda și cu afurisitul Aria la un loc cu alalți necredincioși ovrei, cari strigară asupra Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Christos zicînd luați-l! luați-l! și răstigniți pre EL sîngele lui să fie asupra lor și a feciorilor lor întru netrecuți veci Amin, Amin, Amin. Iată martori așează Domnia mea: George marele Ban, Mareș marele Vornic, Radul marele Logofăt; Șerban marele Spătar, Neagoe marele Clucer, Michaiu marele Postelnic, George marele Stolnic, Papa marele Comis, Stoica marele Pitar Ispravnic Radul Năsturel vel-logofăt. Și am scris eu Dumitrașco logofătu în residența cetății Bucuresci în anul de la zidirea lumei (7177), iară de la întruparea fiului lui Dumnezeu 1669 Decembre 9 zile.

Io Radul Voevod,

Pecetia Domnească

XV

A fi, ori a nu fi! Asta e vorba cea mare.

Chiar cu „puținele" drepturi de care se bucură, ovreii au știut să se facă stăpîni pe vistieria, pe moșia și pe toată lucrarea noastră economică; chiar fără să aibă dreptul de a lua parte la viața publică, ei înrîuresc asupra lucrării noastre, ne jignesc și ne bagă în strîmtorare; chiar fără să-i fi dat voie de a-și cumpăra moșii, de a locui la țară și de a se amesteca în trebile noastre comunale și județene, ei se sporesc și scad în același timp numărul românilor cu cîte cel puțin 50 000 suflete pe an; chiar în împregiurările de astăzi ei sînt o primejdie, pe care numai neobosita muncă a mai multor generațiuni va putea s-o înlăture: mai dați-le și drepturile de care sînt lipsiți; aveți milă de dînșii căci și ei sînt oameni; dați-le moșia părintească și speranțele nepoților voștri, dați-le tot ce v-a mai rămas, pentru ca nu cumva lumea să crează că sînteți un neam barbar.

Frica lui Dumnezeu și iubirea de oameni a strămbunilor noștri a deschis grecilor comorile țării; voi lăsați ca, pentru cinstea înaltelor principii umanitare, ovreii să ia pămîntul de subt picioarele voastre.

Grecii erau creștini și neam înrudit cu noi, erau puțini și se încuscreau cu noi: cu toate aceste ei aproape două sute de ani ne-au oprit în dezvoltare. Fruntașii țării cutrierau pribegi prin țările streine; românii cu inima bărbătească se risipeau ca

haiduci prin codri; capetele bine croite se îngropau prin mănăstiri. Pentru aceea ziua,în care fanarioții au fost alungați din țară este o zi mare; iară oamenii, cari au luat parte la alungarea lor, sînt binecuvîntați de noi, fiindcă ei au pregătit viața, în care bătrînii de astăzi au intrat cu nădejde și izbutire.

Călugării erau preoți ai noștri și mănăstirile sfinte așezăminte de binefacere ale religiei noastre: îndată însă ce am văzut că ne sînt primejdioși călugării și că averile mănăstirești ar putea să fie risipite împotriva intereselor poporului nostru, am alungat pe acești călugări și am pus mîna pe aceste averi. Forma în care am făcut acest lucru nu era bine aleasă; nimeni însă nu ne-a osîndit, căci eram în legitimă apărare.

Oare grecii și îndeosebi fanarioții puteau ei să ne fie vreodată atît de primejdioși ca ovreii, și ovreii pot ei să facă pretenție la drepturile, ce li se cuveneau mănăstirilor? — dacă a alunga pe fanarioți era o datorie și a lua averile de la mănăstiri un lucru legitim, cum oare trebuie să procedăm față cu invazia ovreiască!!

Ați alungat pe fanarioți și pe călugării grecești pentru ca să faceți loc ovreilor? Ați luat moșiile închinate sfintelor așezăminte de binefacere pentru ca să le dați ovreilor?

Neatîrnarea țării o ați ciștigat, pentru ca să vă sinucideți?

Nu se gîndesc oare bărbații noștri politici că generațiile mai tinere nu cer neatîrnarea aceasta, ci le zic: Dați-ne moștenirea așa cum ați primit-o voi; dați-ne speranțele, cu care voi înșivă ați intrat în viață.

Concluziuni

Credința neclintită în trăinicia poporului român e premisa firească a tuturor discuțiunilor privitoare la viața noastră publică.

În lipsa acestei premise, orice discuțiune rămîne zădarnică, deoarece oamenii cari au perdut credința în trăinicia poporului, din care fac parte, ori sînt lipsiți de energie și stau retrași, ori nu sînt capabili abnegaț iune politic- si caută în viața publică numai asigurarea bunei lor stări particulare.

Aceia deci, care nu cred în trăinicia poporului român, dimpreună cu aceia cărora prea puțin le pasă dacă starea economică și morală a acestui popor e bună ori e rea, chiar admițînd toate argumentele desfășurate în această carte, fiind lipsiți de instinctul vieții noastre, nu vor trage din ele conduziunea, la care ajung eu.

Pe cît cunosc eu țara aceasta, D-l C. A. Rosetti a exprimat o speranță deșeartă, cînd a făgăduit deputațiunei ovreiești că încă în cursul sesiunei acesteia Camera va dezbate un proiect de lege, prin care li se vor acorda tuturor ovreilor din țară toate drepturile civile.

Însuși ministrul de interne mărturisește că încă demult năzuie să cîștige ovreilor din România drepturile politice și civile, dar că n-a izbutit pînă acum să înlăture oarecare „prejudiții ce fac peste putință împlinirea acestei dorințe.

Este în constituția țării un punct întemeiat pe aceste prejudiții, care implică principiul că sînt anumite drepturi, pe care ovreii nu pot să le aibă în această țară.

Chiar dacă am admite că o Cameră ordinară cu toate aceste ar putea să le acorde ovreilor toate drepturile civile, nu putem admite că poate să le acorde o Cameră care nu a fost aleasă anume în prevederea rezolvării chestiunei ovreilor.

Alegerile făcute în prevederea acestei mari hotărîri și numai ele ne pot încredința dacă prejudițiile românilor sînt ori nu sînt înlăturate.

După cea mai bună a mea convingere ele nu pot să fie.

Sînt stări de lucruri cu totul pozitive acelea din care rezultă aceste „prejudiții" și e peste putință ca un popor să nu simță de unde îi vine peirea.

Cu o rară lipsă de cumpăt, ovreii „lipsiți de drepturi" au ajuns a se face stăpîni pe viața zilnică și pe izvoarele de bogăție ale românilor.

Orașele din Moldova sînt cotropite de dînșii și, după cele petrecute, orice român prevede că nici orașelț din Muntenia, nici chiar satele nu vor fi scutite de năvălirea lor.

Cei drept, mulțimea nu judecă; ea are însă impresiuni. Toate argumentele indicate de mine-cu oarecare preciziune sînt în sufletele românilor într-un fel de stare haotică, dar, la urma urmelor, ele sînt în sufletele lor și le pun în mișcare. Ei văd cu ochii și poate că nu prea înțeleg ce se petrece; simt

însă că nu e bine și concluziunea la care ajung ei trebuie să fie tocmai aceea la care ajung și eu dacă judecata în adevăr îmi va fi fost dreaptă. Eu pot greși: ei nu greșesc niciodată!

Nu poate să intre în capul unui român gîndirea de a vedea ovrei în administrația comunală și județiană, în jurisdicțiuneși armată, nu gîndirea ca românii să aibă profesori, deputați, miniștri, ba chiar boieri ovrei.

Ei nu știu pentru ce: simt însă că toate aceste sînt lucruri care, la urma urmelor, nu se pot face.

Dar, în vreme ce eu, judecînd cu sînge rece, ajung la o hotărire bine chibzuită, ei, care simt, ajung la o izbucnire pătimașă. Dacă n-aș fi crezut că o asemenea izbucnire e cu putință, nu aș fi perdut vremea scriind această carte.

Sînt în această țară oameni care și-au dat silință să deprinză mulțimea cu mișcările zgomotoase. Cine va garanta că oamenii, ce se bat și chiar se ucid la alegeri, vor privi nepăsători cînd Camera discută chestiunea ovreilor?

Înainte de război un ziar din capitală zicea că românii sînt un popor moleșit, ce are nevoie de a i se lăsa sînge.

Sîngele a curs și românii au dovedit că nu sînt un popor moleșit, ci niște oameni care se urnesc anevoia, dar, puși odată în mișcare, nu se mai opresc decît la țelul ce și-au pus.

Cine va garanta că Curcanul și frații Curcanilor, care s-au bătut, au răbdat la foame și ger și au văzut pe frații lor căzînd morți pe cîmpul de luptă, că românii cari au trecut mai ierialaltăieri prin toate aceste, astăzi vor privi din mijlocul mizeriei, în care se află, în molatecă nepăsare, cum, după ce ei au săvîrșit munca grea, ovreilor li se dă răsplata?

Nu acum e timpul pentru rezolvarea unei chestiuni ce foarte lesne ar putea să pună în mișcare necumpătată pe oamenii care și așa sînt destul de amărîți de lucrurile săvîrșite în anii trecuți și de nevoile cu care se luptă.

Românul e cumpătat, răbdător și chiar deprins a privi cu nepăsare lucrurile ce se petrec în viața publică. Deși însă el numai anevoia se urnește, sînt oameni gata de a-l pune în mișcare; și mai ales astăzi și mai ales față cu chestiunea ovreilor acești oameni foarte lesne pot să izbutească.

Chiar trecînd cu vederea pe netrebnicii cari-și fac o armă politică ori un izvor de ciștig din chestiunea ovreilor, nu trebuie să uităm că sînt în această țară preoți creștini și călugări ce trăiesc în mizerie prin dărăpănatele mînăstiri ale căror moșii acum e vorba să treacă în mînile ovreilor.

Și cine va îndrăzni să pună la îndoială legitimitatea unei mișcări provocate de acești călugări ce văd prăbușindu-se altarul și stîngîndu-se candela de sub icoana Preacuratei Fecioare, în vreme ce bogățiile dăruite mînăstirei trec în mîna ovreului!?

Alăturea cu călugării sînt mulțimea de nenorociți, cari în această țară au căzut jertfă nesațului ovreiesc, oamenii ajunși la sapă de lemn, care binecuvîntează ceasul în care pot să-și răsbune.

Și atît de multe sînt pasiunile bune și rele, de care toți aceștia se pot folosi, încît șapte mitocani hotăriți sînt destul spre a ne face să tremurăm cu toții în prevederea zilei de mîne.

Ce va face D-l ministru de interne față cu acești șapte!?

Nimic!

Căci o singură picătură de sînge, un singur țipăt de durere ar putea să dezlege toate pasiunile adunate cu prisos în această țară.

Va încerca poate guvernul să scape din strîmtorare cu obicinuita politică ciocoiască a tragerei pe sfoară, făcînd toată treaba mușama, îrișelînd pe români, pe ovrei, ori pe puterile apusene, surprinzînd țara cu o faptă împlinită, într-un cuvînt, rezolvînd chestiunea în mod echivoc și creînd urmașilor săi o poziție în care să fie siliți a o rezolva în mod onest.

Chiar dacă s-ar putea aceasta, ar fi cu atît mai rău: ceea ce nu se întîmplă acum, urmează mai tîrziu, neapărat urmează!

Ovreii să mai aștepte și anume, dacă sînt oameni cu minte, să mai aștepte pîriă ce nu se vor fi înlăturat stările de lucruri, care motivează „prejudițiile" românilor față cu dînșii.

Afară de oamenii pe care și-i țin legați prin interese materiale și de aceia cari îi susțin din principiu, ovreii au în societatea română prieteni de copilărie, de cafenea ori de afaceri, prieteni buni și sinceri: acum e timpul ca toți aceștia să deie dovadă despre simpatiile lor și să mijlocească buna înțelegere între români și ovrei. Alt bine nu le pot face, căci stăruind a face presiune asupra noastră, foarte lesne se poate întîmplă să ne aducă la deznădăjduire și să piarză pe aceia pentru care se expun.

În împregiurările de astăzi, nimeni, țiind seamă de starea în care ne aflăm și de fireasca tendență de conservare a românilor, nu poate prevedea și, ca român, chiar nici nu ar putea recomanda dedt o singură soluțiune.

Arătîndu-se chiar mai stăruitori decît pînă acum, ovreii sînt peirea neamului românesc: aceasta o simte tot românul. Nu putem lăsa ca acești streini iviți ca din senin să se facă stăpîrii pe izvoarele noastre de bogăție, să ne strice limba, datinile și moravurile, să-și facă sluji din boierii țării și hiloți din țăranii români, nu putem lăsa ca ei să ne oprească în dezvoltarea noastră firească.

Trebuie, dar, să facem o încercare deznădăjduită ca să înlăturăm această pedecă, ce ni se pune cu stăruință necumpătată în calea propășirei și roade încetul cu încetul chiar temeliile vieții noastre.

Știm prea bine că multe sînt nevoile pe care ar trebui să le încercăm în urma unei asemenea hotăriri. Dar, dacă e vorba să ne hotărim numaidecît acum, apoi toate aceste nevoi sînt de natură cu desăvîrșire trecătoare. Viața socială nu sufere goluri și așa în timp scurt am găsit niște elemente mai sănătoase, cu care să înlocuim pe ovrei. În vremea aceasta relele, pe care le încercăm suferind pe ovrei în mijlocul nostru, cresc pe zi ce merge, se zămislesc una pe alta și se înmulțesc ca păcatul.

Dar nu avem unde să alungăm pe ovrei.

Așa e! Nu avem, fiindcă nimeni nu vrea să-i primească.

Nu ne-ar rămîne deci decît ca, la un semn dat, să închidem granițele și să îi tăiem și să îi aruncăm în Dunăre, pînă la cel din urmă om, încît să nu mai rămîie nici sămînță de dînșii.

Aceasta e singura soluțiune ce după mintea sănătoasă îi poate rămîne unui popor trainic în niște împregiurări ca cele de astăzi.

În starea în care ne aflăm, nu ne putem lupta cu armele ovreilor, dacă voim deci să mai trăim, trebuie ca, fără de ură și fără de mînie, să luăm mai curînd ori mai tir zi u o aspră hotărîre și să ne luptăm cu ncastrs, să ne iuptim acum, deoarece, dacă lucrurile vor merge tot cum au mers, peste zece-cincisprezece ani nu ne vor mai rămîne chiar nici aceste arme.

Iubesc această țară, în care sufletul meu și-a găsit mult doritul adăpost. Nu eu și nu oamenii de felul meu sînt aceia care vor sfătui pe români să ia o asemenea hotărire aspră.

Cine va stăvili însă mînia unui popor ce vrea să-și scape de peire!?

Nimeni! Și dacă nu o vom putea stăvili, vom fi siliți să sacrificăm principiile noastre pentru interesele poporului și să ne punem noi în locul oamenilor netrebnici, să organizăm și să stăpînim o mișcare socială, la care Europa ne împinge prin stăruințele ei.

Bărbații noștri de stat și ovreii deopotrivă sînt datori a nu da spiritelor nedumirite ocazie și pretext pentru o izbucnire din care nu ar putea rezulta decît nouă nenorociri pentru statul român.

E în interesul ovreilor, al prietenilor lor și chiar în interesul poporului român ca chestiunea să se rezolve într-un timp cînd alte împregiurări și alte stări de lucruri vor face cu putință ca românii, fără de a comite un act de sinucidere, să deie chestiunei o altă soluțiune4.

Ovreii, la noi, nici n-au așteptat încă să-și fie mulțumiți cu soarta, căci deocamdată nu le merge deloc mai rău decît nouă: ei și prietenii lor să mai îngăduie. După ce statul român își va mai fi pus în bună rînduială gospodăria, după ce boierii își vor mai fi regulat socotelile, după ce ciocoii noștri se vor fi făcut oameni mai cumsecade, după ce comerciul și industria ni se vor fi așezat pe temelii mai sănătoase, după ce se va fi stabilit armonia în societatea românească, după ce se va fi sporit îndestul populația țării, după ce se vor fi regulat relațiunile de proprietate rurală, după ce vom fi pornit în direcțiuni hotărîte în dezvoltarea noastră literară și estetică, într-un cuvînt atunci, cînd ne vom aflii într-un stadiu de dezvoltare deopotrivă cu acela, în care se aflau statele apusene, cînd au acordat ovreilor toate drepturile atunci ne vom înțelege și noi cu ovreii.

Dar cînd are să fie aceasta?

Nu știm nici noi. Peste cinci, peste opt, peste zece ani.

Atîmă de la timp și împregiurări, atîmă mai ales de la ovreii înșiși.

---

[4] A şterge simplu articolul 7 din constituție cum se vorbeşte astâzi, ar fi o politică ciocoiască, un tertip care lasă o mulțime de porți deschise şi nu satisface pe nimeni. facem, în sfirsit şi noi o politicii oneşti şi să spunem curat ct voim. Vointa unanimă a unui popor este un lucru serios, pe care Europa nu-l poate nesocoti.

Noi ne vom apuca de lucru și nu cerem ca ovreii să ne dea mînă de ajutor, cerem numai să nu jignească lucrarea noastră începută în folosul lor și al nostru.

Ca oameni cu minte, nici nu putem lua vreo hotărîre în o chestiune atît de importantă ca acea a ovreilor înainte de a ști cu totul lămurit o mulțime de lucruri, de la care trebuie să atîrne hotărî re a noastră.

Încă atunci, cînd ne-am gîndit să organizăm țara, trebuia să facem un lucru, pe care nu l-am făcut nici mai tirziu.

Moștenitorul bine chibzuit înainte de a se pune să administreze moșia părintească, își face un inventar despre cele aflate în masa moștenirei.

Noi nu am făcut acest inventar. Am împroprietărit pe țărani, am dat țării o constituție, am așezat căi ferate, am încheiat convențiurii cu alte state, ba acum parcă voim să înființăm chiar o bancă națională și o bursă de valori și le-am făcut ori le facem toate aceste în lipsă de cunoștință de cauză, deoarece ne lipsește inventarul moșiei noastre.

Trebuie să-l facem acum acest inventar, ca o lucrare pregătitoare pentru rezolvarea în deplină cunoștință de cauză a chestiunei ovreilor.

Trebuie, în sfîrșit, să știm și noi o dată, cîți oameni și cîte averi sînt în această țară, cîți dintre oameni sînt români și cîte din averi sînt stăpînite de dînșii, cîți streini sînt printre noi, de unde vin, ce caută, cum trăiesc și cîți dintre dînșii sînt ovrei, mai ales acești ovrei de unde au venit, cum trăiesc, cum sînt împărțiți, trebuie să știm noi înșine și să putem dovedi popoarelor apusene o mulțime de lucruri care justifică o mulțime de procedeu neobicinuite, trebuie, într-un cuvînt, să dovedim că statul român e un lucru serios și că românii sînt oameni, care știu ce fac, — dacă în adevăr așa este.

Pentru toate aceste avem nevoie de timp: ovreii să mai aștepte5.

Cum rămîne însă cu puterile europene care au hotărît oarecum a nu recunoaște dreptul de neatîmare a statului roman decît cu condiția că românii vor da ovreilor toate drepturile?

Prea bine rămîne!

Astăzi Europa, care nu cunoaște îndestul starea în care ne aflăm, voiește să facă asupra noastră o presiune binevoitoare și oarecum părintească: atît e tot. Ovreii își pregătesc o amarnică dezamăgire cînd cred că Europa îi iubește atît de mult, încît e gata să se bată pentru dînșii. Pacea e prețioasă!

Ovreii sînt aceia cari au umblat cu jalba pe la toate cabinetele și au trimis deputațiuni legate cu jurămînt în toate părțile lumii.

Ei au făcut: tot ei pot să și desfacă.

---

[5] **Se vorbea în Senat de un termin de patru luni pentru adunarea acestor date. Acela insă care crede că în doi ani de zile, ne-am putea lămuri nici nu ştie de ce e vorba.**

„Alianța israelită", logele francmasonilor, banchierii din toate părțile lumei, ziariștii ovrei, bărbații de stat ovrei de prin statele apusene și, prin toți aceștia, ovreii din țara noastră au multă putere în lume.

N-au decît să se rostească lămurit și răspicat: „Recunoaștem că timpul nu e potrivit pentru o soluțiune care ar satisface interesele tuturora și pentru aceea voim să mai așteptăm".

Prin aceasta ovreii vor dovedi că sînt vrednici de a fi mai curînd ori mai tîrziu cetățeni ai statului român. Noi voim să respectăm individualitatea lor națională; ei să arate că vor să respecteze interesele noastre vitale.

Ce-i drept, mai multe dintre statele apusene au angajate interese pozitive în chestiunea ovreilor din România; aceste nu sînt însă interese, pentru care popoarele au obiceiul de a se bate și nimeni nu ne va sili să dăm ovreilor niște drepturi, la care ei înșiși renunță deocamdată.

Am mai făcut noi așa, și rău nu am făcut. Unirea țărilor românești și proclamarea Dinastiei române puneau în joc interese cu mult mai mari decît acelea pe care le-am jigni trecînd peste chestiunea ovreilor la ordinea zilei: nimeni însă n-a crezut de cuviință a se bate cu noi.

Dacă deci ovreii cu toate aceste s-ar obrăznici, atunci trebuie să știm că este între marile puteri europene vreuna care găsește cu cale a ne zice: „Știu prea bine că lucrurile stau rău pentru voi și că ar trebui să periți, dacă ați da ovreilor drepturile, dar mie de aceasta nu-mi pasă!"

Trebuie s-o știm aceasta și să înțelegem că nu rămîne decît să ne pese nouă.

Dacă în adevăr vreunul dintre popoarele europene ar voi să ne pregătească o rușinoasă peire prin ovrei, și vorba ar fi ca ori românii, ori ovreii din România să piară, atunci nu rămîne decît să facem și noi ce au făcut aproape toate popoarele înaintea noastră, ba au făcut chiar fără de a fi fost puse față cu alternativa pe care ne-o pune nouă Europa.

Vor peri înainte de toate ovreii și apoi vom vedea ce se întîmplă cu noi.

Pînă acum nu au perit decît popoarele cari au încetat a se lupta pentru interesele lor vitale.

Ovreii și părtinitorii lor voiesc să ne sparie cu soarta Poloniei.

Cîtă lipsă de bun simț politic!

Nu am dovedit oare mai ieri, alaltăieri că nu sîntem încă . copți pentru o asemenea soartă? De soarta Poloniei vom fi vrednici numai dacă și noi vom urma ca polonejii și nu vom întîmpina încă din vreme primejdia ce ne amenință, despre Polonia.

Polonia a perit, fiindcă polonejii erau lipsiți de bărbăție atunci cînd nu trebuiau să fie; noi însă am dovedit că tot mai avem destulă putere spre a zgudui statul care ar voi să dispuie de noi fără de voia noastră.

Rău ar face puterile apusene dacă ne-ar osîndi pe noi înșine pentru starea căzută în care ne aflăm, orf dacă ne-ar lua drept un popor de lepădături, cum s-ar părea poate după cele ce se petrec în viața noastră publică.

Avem și noi tradițiunile noastre, avem și noi un trecut, din care a rezultat acest prezent atît de trist pentru noi și oe jignitor pentru vecinii noștri.

Trei veacuri de-a rîndul am stat mereu în luptă cu un popor care băgase spaimă în lumea întreagă și, dacă ne-am luptat, lupta nu era numai pentru existența noastră, ci și pentru pacinica dezvoltare a popoarele apusene.

Le este lesne francejilor, germanilor ori englejilor a se făli cu comorile adunate în curgerea veacurilor; dacă însă noi, aici în „sălbatica Valachie", — „unten in der wilden Wallahei", nu am fi stat mereu în luptă și nu am fi scăzut puterile „Erbfeind"-ului, astăzi noi am fi deopotrivă cu bulgarii, iară mîndrele popoare apusene nu ar fi avut timp să adune comori.

Scrisori papale, procese verbale de ale senatului venețian, scrisori de ale împăratului Rudolf II și ale altor monarhi apuseni, în sfîrșit, vestea bună răspîndită prin țările azi civilizate sînt atîte dovezi, că pe timpi lui Ștefan și pe timpul lui Mihai, românii nu se luptau numai pentru interesele lor, ci, luptîndu-se, ocroteau și interesele societății europene.

Nu cerem ca popoarele apusene să ne fie recunoscătoare pentru aceasta.

Cerem numai ca ele să binevoiască a nu trece cu vederea că sîntem un stat de oameni care poate încă să le fie de folos, că sîntem cel mai mare și cel mai bine așezat dintre popoarele din Orient, ba poate chiar singurul element capabil de a stabili odată ordinea socială aici, la hotarele Europei.

Nu a noastră e vina dacă am stat peste o sută de ani sub stăpînirea omorîtoare a fanarioților și dacă în urmă țara noastră a ajuns a fi groapa în care popoarele își aruncă gunoiul; nu noi înșine sîntem vinovați de ticăloșia noastră: am dovedit că faptele strămbunilor noștri ne povățuiesc în viață și cerem să ni se lase timp spre a mai dovedi, că și noi știm să adunăm comori.

Dacă astăzi vom face un pas inoportun înainte, mai curînd ori mai tîrziu instinctul de conservare ne va împinge să facem unul violent îndărăt. — Iată pentru ce nu e bine să rezolvăm acum chestiunea ovreilor.

Nu urîm pe nimeni; nu dorim peirea nimănui: voim numai să putem viețui dună cum ne-a croit firea.

Dacă totuși vreun bărbat de stat ar fi destul de nechiozuit spre a-și băga țara în complicațiuni nesecate, nebun ar trebui să fie pentru ca să-i poată trece prin cap gîndirea de a-și alege drept pretext chestiunea ovreilor.

Nici un om cu mintea sănătoasă nu va uita că, în cele din urmă, noi ne aflăm în mijlocul lumei noastre, în care ovreii sînt streini.

Dacă lucrul vine la cuțit, apoi Europa creștină și indo-germană e pentru noi iară nu pentru semiții mozaici. Știm noi cît de mult ovreii prin țările apusene sînt iubiți! Să încerce și să ne aducă la deznădăjduire; dar apoi — să nu ne învinovățească pe noi dacă focul aprins pe pămîntul românesc va trece cumva în Bucovina, în Ardeal și în banatul Timișorii, în Galiția și în Țara Ungurească, în Boemia și în Austria, ba chiar în Germania cea luminată.

Dacă ovreii vor stărui ca numaidecît acum să se rezolve chestiunea și bărbații noștri politici nu ne vor lăsa timpul de care avem trebuință spre a ne îndeplini organizația socială, atunci iubirea de țară

ne învață să ne păstrăm bunul cumpăt, să fim deocamdată pe pace, să ne organizăm puterile și să ne pregătim de luptă.

Dacă ei s-au știut organiza contra societății europene, vom găsi și noi în Europa elemente pe care să le organizăm contra lor.

Acum însă, în strimt ora rea în care ne-au băgat întimplările săvîrșite în anii trecuți, orice izbucnire contra ovreilor ar fi un izvor de complicațiuni pentru statul român, fără ca să ne aducă vreun folos simțit. Dar, — asupra celor în drept să cază răspunderea!

Dacă deci ovreii nu vor să mai aștepte, vor ști să aștepte românii, căci în trei zile nu piere un popor ca noi.

Vrăjmașii ne vor strivi, cum Roma a strivit pe Decebal, dar nu ne vor otrăvi cum streinii au otrăvit pe Roma.

Dintre toate relele cari ne pot ajunge, nu e nici unul atît de mare ca și acela pe care ni-l fac ovreii și dacă, în adevăr, vorba e să perim, atunci cel puțin să perim cum să piere, să murim cum am fost născuți și cum am trăit în zilele noastre cele frumoase, căci iar ne vom renaște, cum în atîte rînduri ne-am renăscut.

La urma tuturor urmelor: „Decît o viață moartă, mai bine o moarte vie!"

Așa cred cu, care nu sînt decît un român pribegit, așa socotesc c-ar trebui să cugete și să vorbească un fiu și cetățean al acestei țări, dacă s-ar rosti asupra chestiunei ovreilor.

Ce-i drept, eu sînt român de peste Carpați și așa, cu deosebire, în chestiunile de interes național mai stăruitor și mai consecvent decît frații mei din România.

Poate că ei au dreptate.

Știu însă un lucru: că voind să iau parte la lucrarea începută pentru reîntemeierea vieții românești, a trebuit să-mi părăsesc țara, frați, surori și rudenii, să-mi părăsesc prietenii și scumpele visuri de tinerețe și să viu aici, unde lucrarea începută se poate urma.

Să ne întrebăm cu toții: unde ne vom duce, după ce pămîntul românesc va fi căzut sub stăpînirea ovreilor!? — Unde vom lucra, după ce ovreii se vor fi făcut stăpîni pe viața noastră?! Ce înțeles mai are lucrarea noastră, dacă după noi are să urmeze o epocă mai ticăloasă decît aceea a fanarioților!?